

Değerli Kubbealtı dostları

2008 yılının ilk sayısı ile karşınızdayız. Yeni idrâk ettiğimiz mübârek Kurban Bayramı'nın ve yeni senenin milletimize, devletimize ve

ülkemize hayırlı uğurlu olmasını diliyoruz.

2007 yılında vakıflarımızdan merhum Nihad Sâmi Banarlı için pek çok program yapıldı. Vakfımızın Fâtih Belediyesi ile birlikte Türkiye'deki bütün liseler arasında düzenlediği Türkçe konulu Ma-kâle yarışması sonuçlandı ve dereceye girenlere armağanları verildi. Ayrıca Türkiye Yazarlar Birliği'nin İstanbul şubesindeki toplantıda Muhterem Yüceyılmaz, Nihad Sâmi Banarlı'nın Türkçeye, kültürü-müze ve edebiyatımıza yaptığı hizmetleri anlattı.

Bu yıl da Nihad Sâmi Bey dâhil, bir çok edebiyatçının hocası olan büyük şâir Yahya Kemal Beyatlı'nın vefâtının 50. yılı. Beyatlı hakkında Türkiye genelinde faaliyetler düzenleniyor. Biz de bir toplantı yapacağız ve mecmuamızın Ekim sayısını Yahya Kemal'e ayıracacağız. Büyük şâirimiz için zengin muhtevâlî bir özel sayı hazırlığına başladık. Bu arada İstanbul Fetih Cemiyeti yayınlarının ve Yahya Kemal'in bütün eserlerinin dağıtımının da Kubbealtı tarafından yapıldığını hatırlatırız.

Kubbealtı, yeni eserlerle irfânımıza hizmet etmeye devam ediyor. Üç ciltlik Misallî Büyük Türkçe Sözlük'ten sonra tek ciltten meydana gelen Türkçe Sözlük de yayımlandı. 40 bini aşkın kelimenin, bu kelimelerden oluşan binlerce deyim bulduğu sözlükte günümüz yazar ve şâirlerinden seçilmiş örnekler ve ayrıntılı etimolojik açıklamaların yer aldığı eser, genel okuyucu kitlesinin ihtiyâcına cevap veren özelliği ve kullanışlı hâliyle büyük bir takdir gördü.

Vakfımızın kurucularından Ergun Göze'nin hâtıraları Yaşasın Hâtıralar adıyla neşredildi. Bâbiâli'nin değerli fikra muharriri ve basınımızın mümtaz yazarı Ergun Göze'nin bu eserinin tanıtımı için İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde düzenlenen toplantıya büyük bir ala-ka gösterildi. KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ve Yavuz Bülent Bâkiler toplantıda birer konuşma yaptılar. Türkiye'nin seçkin kültür, sanat ve edebiyat adamlarının iştirak ettiği toplantıda Ergun Göze'nin hayâtı, eserleri ve hizmetleri üzerinde duruldu. Uğur Derman vakıf adına Ergun Göze'ye bir hediye verdi. Dr. Gülnur Duran'ın hazırladığı Ali Üsküdârî ile Gülbün Mesara – Mine Özen'in kaleme aldığı A. Süheyl Ünver'in Konya'sı adlı eserler yakında neşrediliyor.

"Kubbealtı Sohbetleri", vakfımızın merkezinde Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nde devam ediyor. Kasım ayında Beşir Ayvaz-oğlu, son kitabı 1924'ü anlatmıştı. Aralık'ta ise kıymetli fikir ve dâvâ adamı Fethi Gemuhluoğlu'nun vefâtının 30. yılı münâsebetiyle yâd ettik. Ergun Göze,

Metin Eriş ve Uğur Derman, Gemuhluoğlu'nu anlattılar. 12 Ocak 2008 tarihinde saat 16.30'da Türk mûsikîsinin ya-şayan üstatlarından Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca, dinleyicilere hitap edecek. Yazar Selim İleri ise 8 Mart 2008'de İstanbul hâtralarını dile getirecek.

2007-2008 dönemi kurslarımız aralıksız devam ediyor. “Osman-lı Türkçesi”, “Hat Sanatı” ve “Diksiyon” kurslarımızın ikinci dö-nemleri 2 Şubat târihinde yeniden başlayacaktır. Dr. Fahrünnisa Bi-lecik, Dr. Murat Aşıcı, Dr. Nevnihal Bayar, Aliye Aren ve Seval Yar-dım'ın ders verdiği “Yazı Atölyesi” kursu 9 Şubat'ta başlayacak.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın ananevî “ker-mes ve çay”ı ise, 29 Aralık 2007 târihinde yapıldı.

Kuruluşundan beri vakfımızda birçok defa konferans, seminer ve konuşma yapmış olan Prof.Dr. Sabahattin Zaim hoca ile vâkıfları-mızdan Nuriye Sezer ve Mütevelli heyeti başkanımız İlhan Ayverdi' nin teyzesi Sâmia Tulay'ın vefat haberlerini de üzüntüyle bildiririz.

Yeni sayıda buluşmak üzere, hoşçakalın.

Kubbealtı

İsmâil Dayı Beyefendi*

Sâmiha Ayverdi

İslâm'ın XV. Hicrî asra adım atışı münâsebetiyle, bâzı meslektaşlarınız tarafın-dan kurulmuş bulunan Yayın Teşvik Komitesi** adına göndermiş olduğunuz dâvetnâmeğe teşekkür ederim. İş bu komitede, mâzere-tim dolayısıyla, vazife alamayacağım için de dâvetnâmenizin 4. fık-rasına uyarak, kanâat ve düşüncelerimi bildirmek istiyorum.

Ancak, bu babda söylenecek söz ve yapılacak teklif, bir mektup hacmi içinde kaleme gelmeyecek kadar çok olmakla berâber, bunla-rı iki ayrı kısımda mütâlaa etmekle, meseleye bir derece rahat girile-bilir zannediyorum. Şöyle ki:

Birinci keyfiyet, İslâm dünyâsının müşterek dert ve dâvâlarıdır ki, bunlar, Müslüman coğrafyasını baştan aşağı içine almış zincirle-me meselelerdir.

Bilindiği gibi İslâm, asırlardır bir haçlı ve Siyonist ablukasının çemberi içinde mahsur ve mahkûm bulunuyor. Son yarım asırdır bu gâyesini, Çarlık Rusya'nın, emperyalist emellerini komünizm adı al-tında daha da sertleştirerek devreye sokmuş olduğunu görmekteyiz.

Rönesans'la kiliseye sille vuran ve fakat gene de haçlı rûhuna sâdik kalarak bunu, kapitalist menfaatlerini yürütüp pekiştirmekte bir harç olarak kullanmasını bilen Hıristiyan batı, Amerika'nın keş-finden ve buhar devrinin nîmetlerini idrâk eyledikten sonra da, şı-mardıkça şımarmış ve böylece de elinin uzandığı ve ayağının vardı-ğı arz-ı meskûnun en ücrâ köşeleriyle berâber, Müslüman dünyâsını da siyâsî ve iktisâdî menfaatlerinin malzemesi olarak avucunun içi-ne alıp kullanmaya başlamıştır.

Bu siyâsî ve iktisâdî mahkûmiyetin yanısıra, içtimâî ve kültürel esâreti de benimsemiş olan Müslüman şark ise, batının kumanda köprüsünden gelen emir ve tâlîmâta karşı koyacak ne bir ilmî ne de fiilî kudreti kendisinde bulabilmiştir.

Ancak, batının dünyâyı haraca kesen kapitalizm silâhı, nihâyet geri tepmiş ve kendi kendini vurmuştur. Açılan bu yaradan içeri dalan komünizm ise, Garp dünyasını oluk oluk kuşatarak ayak bas-tığı ülkelerin huzur ve sükûnunu altüst etmiştir.

* İsmâil Dayı Beyefendi'ye Sâmiha Ayverdi tarafından yazılan mektubun metnidir.

** Aradan seneler geçtiği halde, ne böyle bir komite kurulmuş ne de bu babda faaliyete geçilerek müspet bir netîce alınmıştır.

Tıpkı, sömürgeci, materyalist ve kapitalist batının gayrı insânî maddeci davranışları ile perîşan etmiş olduğu milletler gibi, artık kendisi de gayrimeşrû veledi olan komünizm tarafından perîşan edilmektedir.

Şu var ki, asırlardır garba angaje olmuş bulunan İslâm dünyası, bu arada gene de garbın zikzaklı ve sömürücü tâkîbinden kurtula-mamış, üstelik Rus emperyalizminin ağı tarafından teker teker ya-kalanır hâle gelmiştir.

Dört tarafından İslâm'ın bünyesini saran bu fitne ve esâretten kurtulmanın yolu ve çâresi nedir? denirse, İslâm milletlerinin fikren ve mânen el ele vererek, bir ilmî irtifâ, bir iktisâdî istiklâl, içtimâî ve medenî bir seviye kazanıp, politika dünyâsına sesini ve sözünü ka-bul ettirir hâle gelmesi ile mümkün olur kanâatindeyim.

Yoksa İslâm, milliyet farkı, hudut kaydı ve politika endîşesi tanımayan bir anlayış ve uyanışla, kendi meselelerine bizzat sâhip ve hâkim olmadıkça, gerek batının gerek Sovyet emperyalizminin zâlim ve yıkıcı elinden kurtulamaz.

Bu birlik ve berâberlik çatısını kurmak için de ilk şart, ihlâs, samîmiyet, ciddiyet, ilmî kifâyet, basîretli ve şuurlu bir üstün heyecâ-nın mahsûlü olan planla yola çıkmaktır. Zîra dert müşterek olduğu için, çâre ve tedbîrin de müşterek olması gerekmektedir.

Batının bugüne kadar ve bugün dahi birleşmelerinden korktu-ğu Müslüman milletlere tatbik edegeldiği fesatçı politikası, İslâm âlemini bölmek ve birbirine düşürmektir. Bu işte de yüzyıllardır başarılı olmuş, sırasında birbirini boğazlayan batı devletleri, Müslü-man dünyâsına karşı gelmek husûsunda, dâima el ele vermiş ve aralarındaki nefret ve düşmanlığı, bir mütâreke imzalar gibi, silme-yi bilmişlerdir.

Bugün ağır bir kıştan çıkarak, gülümseyen bir bahara doğru gözlerini açar olan İslâm âlemi, gerek haçlı, gerek siyonist ve komü-nist dünyânın âdetâ korkulu rüyâsıdır. Onun için de sırtındaki re-hâvet örtüsünü atar hâle gelmiş İslam âlemine tatbîk ettiği siyâsî, iktisâdî entrikalarının arasına bir de taassup motifini katarak, câhil küttelelerce tehlikeli netîcelere verecek bir cereyan uyandırarak baskı-sını bu tâze silâhla bir kat daha şiddetlendirmiştir.

Afganistan'ı mühimsenmeyecek bir kuvvet olarak kabul eden Rus emperyalizmi, işte bu Müslüman ülkeyi o karma taktiği ile ko-layca çiğnemiştir.

Halbuki dünyâ siyâsî muvâzenesinde bir yeri olan İran'ı fana-tik heyecanlara iterek politik îtibardan ve maddî güçten düşürmüş, çeşitli menfaat gruplarına bölerek parça parça etmiştir.

27 Mayıs'la Türkiye üstünde oynadığı oyun gibi...

Kâbe baskınına gelince, bu fitnenin de pek muammâya benzer tarafı olmasa gerek. Zîra gene kurcalanan taassup kapısı aralanmış ve anarşiye oradan yol gösterilmiştir.

Gerçi bugün İslâm, uyanmak için çırpınmakta ise de, Muham-medî ahlâka aykırı noktadan hareket eden hiçbir kurtuluş hareket ve hamlesinin sâlim ve hayırlı netîce vereceği düşünülemez.

Temennî edelim ki bu çabalama devri, bir kriz mâhiyetinde kalmayıp, şuurulu ve düzenli bir yola girmeyi başarsın.

Amma şu da ne hazin ki bugün İslâm dünyâsında kendini küt-leye nezretmiş, canını, başını îmânına adanmış ilmî kifâyeti ve mâne-vî üstünlüğü hâiz bir lider, bir merkezî otorite görülmemektedir.

Nefsânî ilcâlarından arınmış, önden giden şuurulu ve kifâyetli bir rehber, dünyâ müslümanlarının bugün her zamandan daha muhtaç olduğu bir gerçek.

İşte bu gerçeği Kölelikten Efendiliğe isimli küçük kitapta kısmen ifâde etmeye çalıştığımız için sözü, İslâm coğrafyasını içine alan düşüncelerden çevirerek, bir nebze olsun, memleketimizin îman hari-tası üstünde durmak, dînî eğitim ve öğretim istikâmetine döndür-mek istiyorum ki bu, sohbetimizin ikinci kısmını teşkil edecektir.

*

Şöyle ki, 1925 Türkiye'sinde bütün dînî eğitim ve öğretim müesseseleri kapatıldığı için, askıda ve başıboş kalan îman hayâtımız, zamanla, alaylı ya da açığözlerin inhisârına geçerek, yavaş yavaş zümre ve şahıs sultanının istikâmetinde çatallanmaya başlamıştır.

Böyle olmak da, âdetâ bir tabiat kânûnu gereğince, çâresizdi. Zîra îman ihtiyâcı kisbî değil vehbîdir. Kütleler gerçeği bulamayınca onun sulandırılmış olanına, sahtesine sarılırlar. Bu da beşerî ihtiyaç-ların zorlayışıdır.

Kısaca söylemek lâzım gelirse, kâide kurulmadan âbide dikile-meyeceğine göre, din tadrîsâtımız, yalnız din bilgisi vermek esâsına göre kurulmuş olduğundan, diyânet haritamız, âdetâ, din duygu-sundan mahrumdur. Öğrenilen fakat yaşanmayan bir dînî eğitim ve öğretimle genç adam rûhî ve mânevî temizliğe götürülüp sağlama alınmaz. Bunun için de, memlekette ahlâk-ı Mustafavî ile beslenmiş îman ordusu yetiştirilemez. Netîcede de, arınmamış din adamları-nın rehberliğinde olan bir cemiyetten de, mayalanmış, tezkiye ve tasfiye olmuş insanlar beklenemez.

Din eğitim ve öğretimi yapan çatıların altındaki talebe, hoca döver, hoca yaralar, boykot yapar, siyâsî cereyanlara âlet olursa o memleketin îman hayatı tehlikeli buutlarda dolaşüyor demektir. Halbuki din duygusu ile beşerî zillet ve ayıplarını dizginlemiş, böy-lece bir rûhî kemâlin yoluna girmiş zümrelerden bu türlü abesle iş-tigâl ve fesatlara müptelâ olmak ve dalâletlere hakikat gözü ile ba-kıp sahtenin sözcülüğünü etmek beklenemez.

Mâzallah günün birinde Rus menfaatlerinin, ustaca sırtlarını okşadığı ve şahsî çıkarlarının da buna müsâit olduğu Humeynî ve avanesi olan mollalar gibi, İslâm rûhundan ve Resûlullah'ın ahlâ-kından habersiz yetişmekte olan din adamlarımızdan da korkulu aksülameller beklenebilir. Şu halde gençliği, evvelâ ahlâk-ı Muham-medî ile çapaklarından, kılıçıklarından, nefsânî ihtiras ve şeytânî meyillerinden temizleyerek eğitmek gerek. Bu, vatan borcu olduğu kadar, îman borcudur da. Gerçeği gördüğü halde elindeki fırsata kulak asmayarak, diyânet haritamızı başıboş bırakmak ise, hem vatana hem îmana hıyanettir.

Elli milyon Müslüman-Türk arasında okuyup yazması olmayıp, derûnî hazînesinde yalnız şifâhî ve mânevî kültür bulunan irfan ve hikmet ehli zümreler vardır. Bunlar, ibâdet ve amellerinde eksik ve kusur yapabilirler. Fakat câhil damgası vurulan bu kütle arasında, yüreğindeki, haşyetullah bekçisi, kötülükler sınırını kapamış ve bir ilâhî müftü de kulağına hayrı şerri fısıldamışsa, sarık üstüne sarık sarmış din adamı geçinenden elbette Allah'a daha makbul ve netî-cede de beşeriyet için daha faydalıdır.

Mühim olan, dindarlık değil, dîni rûhen yaşamaktır. Din ise, başta samîmî bir îmandır, fazîlettir, ferâgattir, adâlettir, ihlâstır; saf-fet, sabır ve kendi kendisine ve Allah'a karşı dürüstlük ve ahlâktır. Ahlâk-ı Muhammedî ile zırhlamak ve sağlama alınmaktadır.

*

Topraklarımızda tehlikesinin büyüklüğünü belki de lâyıkıyla kavrayamadığımız bir müessese vardır: Bu, Heybeliada'nın tepesini kaplayan Rum-Ortodoks Ruhban Mektebi'dir. Hiç mi hiç sesleri çık-maz. Sanki o semtte böyle muazzam bir binâ yoktur. Papaz namze-di olan talebeleri boykot yapmazlar, dedikodu etmezler, eyleme geçmezler, isyan ve öfke krizleri olmaz, kulak kabartılsa da duyul-maz. Disiplinlidirler.

Laboratuvarları vardır, çalışmaları düzenlidir. Hocalarına karşı serkeşlik ve itâatsizlik etmezler, baş kaldırmalar olmaz. Haytalık et-mezler.

Ders saatlerinin dışında halı tezgâhlarında, resim atölyelerinde çalışırlar. Eğlence saatleri de vardır. Tenis kortlarında, voleybol maçlarında eğlenmesini de bilirler.

Uzun yıllardır bütün Balkanlar'a hep bu müesseseden komiteci papaz yetiştir. Kendi aralarında nasıl bir birlik ve berâberlik içindeyseler, bize karşı o kadar kindardırlar. Zîra varmak istedikleri gâyeleri vardır. Bu gâyenin hedefi, dîni olmaktan çok millî ve siyâ-sidir. Şöyle ki, kuvvetlenmek, hazırlanmak ve Müslüman-Türk'ü ez-mek, heyecanlarının tek kaynağıdır.

Dâhî pâdişahlar devrinin îman adamlarımızdaki coşkun millî ve mânevî heyecânî îlâ-yı kelimetullah adına cemiyeti ayakta tutan ve üç kıta üstüne götüren gayreti, bugünkü din adamlarımızda bulmak kâbil mi?

Hatırladığıma göre günümüzde vilâyet, kazâ ve köylerimizde-ki Kur'an kursları yaklaşık 45.000 civârında, İmam-hatip mektepleri 334, Yüksek İslâm Enstitüleri 7, bunlara İslâmî İlimler ve İlâhiyat Fakülteleri de ilâve edilince, karşımıza çıkan rakam muazzamdır ve sevindirici olması îcap eder.

Halbuki Türkiye'de tek komünist mektebi olmadığı halde, topraklarımızda onlar söz sâhibi, onlar aktiftir. Saflarına kazandıkları kütleler ise, her gün biraz daha artmaktadır.

Bâtıla hizmet ettikleri halde, bir menfî harekete canla başla bağlanmış olmak, başarıyı da berâberinde getirebilmektedir.

Ne hazin ki, komünist, Müslüman-Türk'ün kanını dökerken beri tarafta Müslüman-Türk'ün diyânet kadrosunda, sanki suçlu kendileri imiş gibi, hiç ses çıkmamaktadır. Ama Rus steplerinden esen belirsiz bir rüzgârla Amerikan bayrağını yakmak, Amerikan konsolosluğuna yürümek

gibi, din adamının vazîfesi şümûlüne gir-meyen bir sakım harekete koşa koşa iştirak ettikleri görülüyor.

Moskof nasıl dört asırlık târihî düşmanımız ise, Türk için Amerika da “El-küfrü milletün vâhide” hükmünün sınırı içindedir. Din adamının ancak bunu bilerek tetik durması yeter. Yoksa başın-dan büyük işlere kalkmasının da sinsi bir düşman propagandası olduğunu bilmezse vay hâline..

Din adamının duygu ve düşünce endâzesine vurmada girişti-ği bir ters hareketin vebal ve mesûliyeti, yalnız kendinde kalmayıp kütleye de bulaşan sârî bir hastalık olarak etrâfin sağlığını tehlikeye koyacağı âşikârdır.

Eğer 1925'de kapanıp 1950'de yeniden faâliyete geçerek resmî ve gayiresmî din eğitimi ve öğretimi yapan müesseselerden yeti-şenlere, taassuptan arınmış ve cemiyetin bünyesine solüsyon hâlin-de karışmış bir dînî ve millî gâye ile berâber içtimâî formasyon ve-rilmiş olsaydı, bugün memleketi kana boyayan anarşi ve doğu vilâ-yetlerimizi haraca kesen etnik kışkırtmalar, ölü doğan çocuklar gibi, nefes almadan toprağa düşerdi. Zîra ilimle medeniyeti, îmanla mil-liyetçiliği ruhlarına ve idraklerine sindirmiş fedâkâr, fedâî ve idea-list din adamlarımızın müdâfaa hattını yarıp, memleket toprakların-da kol gezmek hadlerine değmezdi.

*

XV. Hicrî asrı karşılamak teşebbüs ve düşüncesi ulvî bir hare-ket olduğu kadar, Müslüman-Türk¹ün boyun borcudur da... Ancak böyle kudsî bir devrin başlangıcını gönül gönüle ve el ele vermiş hangi kadrolar, nasıl bir programla tes'id edecektir? Bu şerefli hare-ket, yalnız kitap neşrinden mi ibâret olacaktır?

Yukarıdan beri sözümlüz, görünüşte, XV. Hicrî asrı karşılamak fikriyle doğrudan doğruya alâkası olmayan mevzûlar etrâfında dö-nüp dolaştı. Ancak kanâat ve tespitlerimi söylerken bir şahıs veya zümreyi incitmek kastım olmadığı gibi, maddî-mânevî bir gûnâ menfaatim de bulunmadığı için de, pervâsız ve rahat konuşabildim.

Tekrar edeyim ki maksadım, diyânet politikamızın eksik hattâ tehlikeli gidişini tebârüz ettirmekten ibârettir. Ceset rûha nasıl muh-taç ise, dînî bilgi ve amelin faydalı olması için de onun yaşanması ihlâsa, tertemiz bir îmâna ve ahlâk-ı Muhammedî'ye dayanmasıyla mümkündür.

Şu anda endişe, ızdırap ve temennîlerimi bir mukaddes vazife etrâfında toplanmış zevâta beyan etmekle mes'ûdum. Muhterem heyetinize muvaffakiyetler diler, hürmetle selâmlarım.

Yarım Asır Önce Şeb-i Arûs

Özcan Ergiydiren

Haydarpaşa'dan

1957 yılı sonbaharında müptedî mukabelem¹ yapılmış ve semâzen olmuşum. Şeb-i Arûs yaklaşınca mûsikî hocamız Halil Can Bey, benim de gruba dâhil olarak Konya'ya gide-ceğimi bildirdi. Çok sevindim; Sâmiha Anne'ye² arz ettim, memnun oldu, “Bu bir hizmettir, Allah yüz aklığı versin, Konya'da da berâber olu-ruz inşaallah” dedi.

14 Aralık 1957 cumartesi sabahı Haydarpaşa'daydım. Konya kâfilesi için bir vagon tahsis edilmişti. Bu iş, Devlet Demiryollarında, Haydarpaşa'da çalışan Şeyh Baba'nın (Özbekler Tekkesi şeyhi Necmeddin Efendi) delâletiyle olmuş. Vagon tamamen dolmuştu; bazı kimselerin eşleri ve yakınları da vardı. Yolcular arasında hiç akra-nım olmadığından bir köşeye büzüldüm. Yanılmıyorsam, bir yıl önce de trenle gidilmişti; birkaç sene böyle devam etti, ama ne zamâ-na kadar, hatırlamıyorum. Bir târihten sonra, yine mutrip, semâzen-ler ve eş-dost, hep berâber, kiralanan bir otobüsle gider olduk.

Yol azığı olarak bir hayli nevâle getirmişlerdi; bense böyle bir imkânım olmadığından eli boş gelmiş, trende bir şeyler bulurum demiştim. Lâkin hâcet kalmadı; öğle vakti gelince paketler açıldı, ne varsa ortaya kondu. Beni de dâvet ettiler. Neş'e içinde yenilen çeşit-li yemeklerin sonuna doğru, hatırı sayılır bir göbeği olan Şeyh Baba yaprak sarmalarını atıştırırken, esâsen dar gelen yeleğinin bir düğ-mesi kopup mermi gibi karşısında oturan Sâdeddin Beyin kucağına düşünce millet kakkahayı bastı. Fakat bu kadarla kalmadı, bu basit hâdise, uzun zaman latîfelere sebep oldu; Konya'da kaldığımız müd-detçe “Aman efendim, Şeyh Baba ne varsa sildi süpürdü; arkasından sar-maları üçer-beşer atıştırınca yeleğinin düğmeleri dayanamadı, çatır çatır ko-parak kendilerini Sâdeddin Beyin kucağına attılar” diye tekrarlandı durdu.

Yemekten sonra sigaralar tellendirilip duman eyvallah diye yakmayanlara da ikram edilince Halil Can Bey elini, teşekkür makâ-mında göğsüne koyarak “Eyvallah erenler; bendeniz Haziran sonunda sigarayı bıraktım; inşaallah Şeb-i Arûsdan avdet edinceye kadar, altı ay iç-

¹ Bkz-Nasıl semâzen oldum-Kubbealtı-Ocak 2007

² Sâmiha Ayverdi – Mütefekkir, Yazar.

meyeceğim. Bundan sonra hep böyle, kismetse altı ay duman, altı ay istirahat” dedi. Ve hatırladığıma göre yıllarca bu minval üzere devam etti.

Yolculuk nükteler, fıkralar, şarkılar, ilâhiler ve sohbetlerle geçti. Akşam geç vakit Konya’ya indik ve bizi bekleyen bir otobüsle Başak Palas’a³ geldik. O yıllarda şehrin en güzel ve nezih oteli olup geniş bir meydana ve Şerâfeddin Câmîi’ne bakıyordu. Eşyâmızı odalarımızı-za koyup abdest aldık, atkılarımıza sarınıp paltolarımıza bürünerek Hz. Mevlânâ’yı ziyârete gittik ve dış kapıda niyâz edip döndük. Yol yorgunuyduk, hepimiz az sonra odalarımıza çekildik.

Ertesi sabah kahvaltıda Sâmiha Anneyi gördüm; Nezihe Araz⁴, Ahmet Emgen ve eşi Sabahat Hanım’la aynı masada oturuyorlardı. Beni de dâvet etti, berâber kahvaltı ettik.

Huzurda İlk Semâim

Pazar akşamı, abdest almış, otelin holünde kalabalığın arasında bekliyordum. Nihâyet “otobüs geldi” dediler; mutrıp, semâzen ve misâfirler doluştuk. Bizi, Kitaplık denilen ve geçen yıldan hatırladığım binânın arka kapısında indirdi. Seyirciler salona girerken biz de sahne arkasına geçtik. Valizimi bir kenara koyup paltomu astım ve dedemin⁵ yanına, bir sandalyeye oturdum.

Az sonra salondan gelen sesler kesildi ve bir açış konuşmasının ardından birkaç hatip Hz. Mevlânâ’yı anlattı. Biz sahne arkasında olduğumuzdan konuşanları göremiyorduk. Derken, insanın yüreği-ne işleyen bir ses, “Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlânâ” diye başlayıp çok güzel ve uzun bir şiir okudu. Bu Molla Hünkâr’a bir methiye idi. İsmi dikkatimden kaçmıştı; ama şâir, son derece tesirli bir ifâde ile kendi mısralarını söylüyordu. Sordum; Kemâl Edib Kürkçüoğlu⁶ dediler. Yıllar sonra Ken’an Rifâî’nin ismi meçhul bir talebesinin not defterinde, otuz bir kıt’alık bu muhteşem şiire rastladım. Teberrü-ken üç kıt’asını alıyorum:

Dâstân-ı Cenâb-ı Mevlânâ Yâ Hû

Hazret-i pîr-i ezeli meş’ale-i encümenim
Mürşid-i akl u dilim, bedraka-i rûh-i tenim
Zikr-i pâkîle tevaggulde demâdem dehenim
Korku bilmem vâir iken böyle görüp gözleyenim
Destgîrim o, efendim o, penâhım o benim

³ O yıl ve daha sonraları Başak Palas’da kaldık. Sanırım 1961’den sonra ben ve birkaç arkadaşım, bu küçük otelde yer olmadığından, ana cadde üstünde yeni yapılan büyük bir otelde kaldık.

⁴ Yazar.

⁵ Semâ Hocam Bâhir Şereftuğ

⁶ Kemal Edib Kürkçüoğlu–1902-1977–Muhtelif okullarda, Ankara İlahiyat Fakültesi’nde hocalık ve Yüksek İslâm Enstitüsü’nde müdürlük yaptı. Bir çok makâlesi, kitap-ları ve şiirleri vardır.

Bende-i kemteriyim ben, o şehinşâhımdır
Kevkeb-i tâlihim, evc-i emelim, mâhımdır
Mazhariyyet ne ki, lûtfuna dilhâhımdır
Bezm-i feyzâver, urefâ-i sebgâhımdır
Destgîrim o, efendim o, penâhım o benim

Diyerek huzb-i yedî, ağla Kemâl, eyle rica
Başka sûretle felâh emr-i muhâl, eyle rica
Pür melâl olmadan a'lâm ile lâl, eyle rica
Seni hicrâna atar yoksa bu hâl, eyle rica
Destgîrim o, efendim o, penâhım o benim

Konuşmalar bitince salondan gazoz çekirdek satıcılarının sesle-ri yükseldi. Sahne arkasındakiler de ayaklandı; Dedem “hadi hazırla-nalım” dedi. Valizimi açtım, eşyâmı çıkardım ve aceleyle tennûremi giydim. Dedem benden önce hazırlanmıştı; bana baktı, sonra tennû-remi eteğini, kuşağımın altından bütün kıvrımlarını tek tek düzelt-meğe başladı. (Bunu, sonraki günlerde ve yıllarda dâima yaptı.) Bu arada bana son tâlimatını veriyordu: Hatt-ı üstüva’ya gelince durma, hemen geç. Semâzenbaşının ayağına dikkat et, son selâmda seni ortaya ala-bilir... Omuzlarıma attığım hırkamı, başıma giydiğim sikkemi şöyle bir yokladı ve bir adım geri çekilip tepeden tırnağa süzdü; beğen-mişti. Çok heyecanlıydım, ama gâliba benim kadar o da heyecanlıydı.

Perden
sıralandık;

urdu. Hepimiz
’bân, ardından

Şeyh Efendi⁷ sahnede yerimizi aldık. Sessizce dua eden Şeyh Efendiyi tâkiben bizler de niyâz ederek diz çöküp hırkalarımıza büründük. Hâfız Kâni Karaca ayağa kalktı, güçlü sesi ve kadîm tavrıyla okuduğu İtrî'nin o muhteşem bestesi; Hz. Mevlâ-nâ'nın, Allah'ın sevgilisi o yüce peygamber şânında söylediği na'at-ı şerîf, efsânevî bir kuş gibi bizi de kanatlarının üstüne alıp bütün heybetiyle semâya yükseldi.

Sultan Veled devrini tâkiben, asırlar ötesinden, ismi meçhul, yüreği yanık bir Mevlânâ âşığının bestesi Dügâh Âyîni, coşkunun bir sel olup akmağa başladı.

Aşkest tarîk u râh-ı Peygamber-i mâ
Mâ zâde-i ışıqım u ışk mâder-i mâ

“Bizim Peygamberimizin meşrebi ve yolu aşktır / Biz aşkın çocuklarıyız, aşk bizim anamızdır”.

Dedemin söylediği gibi, Semâzenbaşı son selâmında beni ortaya aldı. Ne o akşamki, ne de sonraki âyinlerde, semâ esnâsında hisset-tiklerimi anlatabilmem mümkün değil. Bu târifsiz halleri tasvire gü-cüm yetmez. Bu sebeple, hiç teşebbüs etmeyeceğim.

O sene Âyin-i Şerîf, Aralık'ın 15 (Pazar), 16 ve 17. akşamında yapıldı. Halkın ziyâde talebi sebebiyle, 17. gün öğleden sonra tekrar edildi.

*

Bir şâheser

O akşam merâsimden sonra otele dönerken Halil Can Bey bir misâfiri ile berâber gelmişti. Salon kalabalıktı. Sâmîha Anne'nin ma-sasında Eczâcî Ahmet Bey, hanımı ve Nezihe Araz Hanımla oturu-yorduk. Hocam takdim etti: Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Sâmîha Anne ile önceden tanışıyorlar gibiydi. Orta boylu, açık tenli, bıyıklıydı. Hâl hatır soruldu, tatlı bir sohbet açıldı. Meraklı dinleyiciler etrâfi sarmış, masalar birbirine eklenmişti. Aralarında meâlen şöyle bir muhâvere geçti:

-Şiiriniz her bakımdan fevkalâdeydi beyefendi, bir san'at eseri; sizi tebrik ederim.

-Aman hanımefendi, uluların himmetleri olmasa bizler ne söyleyebiliriz ki... Senden olmazsa inâyet her işim fersûdedir. Güzel bir şey hâsıl oluyorsa, yine onların lûtufları eseri.

-Aczini bilen aczden kurtulur, ne mutlu size ki böyle güzelliklerin zuhûru size nasib olmuş.

- Ne kadar şükretsem azdır efendim; çok şükür, çok şükür.

Halil Can Bey:

-Hanımefendi, maşaallah hocamızın birbirinden güzel pek çok şiiri var. Ken'an Rifâî Hazretleri için yazdığı bir eseri var ki gerçek bir şâheser.

- Öyle mi beyefendi, lutfedip okursanız çok sevinirim.

-Emredersiniz hanımefendi, mısırâlar bundan dört ay önce Kendileri'nin lûtufları eseri zuhûra geldi. Huzurunuzda okumak benim için en bü-yük şereftir.

⁷ Mithat Bahârî Beyefendi.

İç cebinden çıkardığı bir kâğıdın katlarını açtı; şöyle bir baktı ve iki gecedir, sâhibini görmeden dinlediğim o çok tesirli, keskin ifâde-li tannan ses yükseldi. Elindeki kâğıda bakmıyormuş gibi mâvimsi gözleri süzgün, başı dik; bir akarsu âhengiyle coşkun, okudu:

Bir şâh-ı felek mertebedir Hazret-i Ken'ân
 Dünyâyı tutar velvele-i devlet-i Ken'ân
 Bâlâsına "Hayy" ismi celi hatla yazılmış
 Hak burcuna merkûz ezelen râyet-i Ken'ân
 Hayru'l halef-i emced-i sultân-ı Rifâî
 İtlâkı olur lâyıık-ı kutbiyyet-i Ken'ân
 Tefsîr-i hakîmânesidir sûre-i Nûr'un
 Aşk u nazar erbâbı için sîret-i Ken'ân
 Gelseydi Resûlü's-sekaleyn üstüne sâni
 Bir anda olurduk giderek ümmet-i Ken'ân
 Rü'yâda el öptürdü kirâren bana Hazret
 Hakkımda zuhûr etti demek himmet-i Ken'ân
 Her lâhza Kemâl et onu Kur'ân ile tizkâr
 Bildinse nedir lâzıme-i hürmet-i Ken'ân⁸

Bir büyük insanı, bir kâmil mürşidi, asrın yegânesini son derece güçlü kelimelerle veciz bir tarzda ifâde eden; şâirin sevgisini, hay-ranlığını ve ubûdiyyetini dile getiren ve tamâmı on dokuz beyitten oluşan manzûme sona erince, bir süre kimseden çıt çıkmadı. Sonra bir uğultu hâlinde takdir cümleleri salonu doldurdu. Sâmiha Anne:

-Çok güzel, hârikulâde beyefendi, bu bir ilhâm-ı ilâhî...Allah sizden râ-zı olsun, Kendilerini ne kadar doğru anlamış ve ne kadar doğru anlatmışsınız. Sizi tebrik ederim, teşekkür ederim.

-Estağfirullah hanımefendi, Efendi Hazretlerinin himmetleri eseri. Ayrıca sizin iltifâtınıza nâil olmak benim için ne büyük bir mazhariyet!

-Acaba bir nüshasını rica edebilir miyim?

-Emredersiniz efendim, esâsen bunu size takdim etmek üzere getirmiştım.

Elindeki kâğıdı katlarken ayağa kalktı ve Sâmiha Anne'ye uzattı. Sâmiha Anne alıp öptü, başına götürdü ve çantasına koydu, kapadı.

-Sizi tekrar tebrik ederim beyefendi, dedi.

Az sonra bir ney dile geldi; onu diğer neylerle ilâhîler, kasideler tâkibetti. Otelin salonu ve holü dinleyenlerle doldu. Gecenin geç saatinde bir aşr-ı şerîf ve dua ile bu ziyâfet sona erdi.

Gümüş Eşikde

Bulutların arasından sıyrılan Güneşin ışıkları, yer yer eriyen karların

⁸ Bestekâr Ahmet Hatipoğlu tarafından 1994 yılında segâh makamında, güfteye lâyıık bir güzellikte bestelenmiştir.

üzerinde parıldıyordu. Etrafta uçuşan kumrular ve serçeler Kubbe-i Hadrâ'ya doğru giden kalabalığa aldırış etmeden inip kal-kıyorlar, yolun ortasında geziniyorlardı. Akşam, Sâmiha Anne “Ya-rın seninle ziyârete gidelim” demiş, beni sevindirmişti. Selimiye câmii-nin önünden geçip dış kapıya geldiğimizde bir lahza durdu; ayakla-rını mühürleyip niyâz etti, sonra sağ ayağını atarak içeri girdi. Ben de niyâz edip ardından gişeye doğru seğırtirken çantasından çıkar-dığı parayı uzattı. Âheste ve zarif adımlarla avluyu aşip büyük ka-pıya doğru yürüdü, biletleri alıp koşar adım yetiştim. Ayakkabıları-nı çıkardığı sırada, pabuçluğa koymak için, uzanıp aldım, “estağfi-rullah” dedi. Tekrar niyâz etti, eşiği atladı, ağır ağır giderken onu tâkip ettim. Ansızın bir başka dünyâya girmiş gibi olmuştum; bura-sı bambaşka bir âlemde; başka bir mekânda, başka bir zamandaydık. Gönül yakıcı bir ney sesi, erenlerin, erlerin ruhlarıyla sarmaş dolaş, kubbelerde uçuşuyordu. Hz. Mevlânâ'nın sandukasının hizâsına gelince bir an durdu; sonra önündeki kordonu halkasından çıkarıp açtı, diz çökerek gümüş eşiğe secde etti. Öptü, alnını koydu, tekrar öpüp ayağa kalktı. Sola doğru bir adım atıp ayağını mühürleyerek durdu ve dua etmek için ellerini açtı. Böylece bana da secde imkânı vermişti, hemen diz çöküp secde ettim. Ayağa kalkıp kordonun hal-kasını takarken görevli memur sür'atle yaklaştı, “dokunmak yasak!” dedi. “Tamam, anlaşıldı” mânâsında başımı salladım, Kendilerinin biraz gerisinde ellerimi bağlayıp gözlerimi kapadım ve içimden baktım; gördüm ki ateşten iki nehir, iki büyük ruh, gür ve coşkun, alev alev birbirine akmakta, o sâkin çehrenin ardında kıyâmetler kopmadadır. Efendisinin, Dergâh-ı Şerîfde yapmış olduğu Mesnevî takrîrinin notlarını, daha genç yaşında, aylarca emek verip derleyen ve ömrü boyunca Mesnevî ile hâlli hamur olan, “Mesnevî başlı başına bir kültürdür” diyen, Mevlânâ'yı, o büyük mücâhidi çok iyi anlayan, tanıyan, duyan; “Sîne hâhem şerha şerha ez firâk”⁹ diye feryâd eden bu Hak âşığının nihâyetsiz ve dayanılmaz hasretini yıllardır yüreğinde taşıyan, lâkin ağıyâra hiç nişan vermeyen bu müstesnâ insan şimdi ruh ikizi ile buluşmuş, onda eriyip yok olmuş gibiydi.

Birkaç dakîka mı, saatler mi, yoksa asırlar mı geçti bilmem. Elini göğsüne koyup selâm verdikten sonra, etrâfı dolaşmadan, başka bir yere bakmadan, geri geri yürüyerek kapıya kadar geldi, tekrar ni-yâz edip dışarı çıktı.

Yol boyunca hiç konuşmadı. Hediyelek eşya satan dükkânlar-dan birinin önünde bir an durup baktı, “Şu Kadınlar Pazarı”¹⁰nda satı-lan eski elişlerine, oyalara, yazmalara, peşkiirlere bir bak; bir de şunlara. Ne kadar zevksiz şeyler, güzel olan tek nesne yok” dedi.

Yavaş yavaş yürüyerek Başak Palas'a döndük.

*

Gölpınarlı

⁹ Ayrılık acılarıyla parça parça olmuş bir kalp isterim

¹⁰ O târihlerde Konya'lı kadınların eski-yeni işlemeli peşkir, bohça, yemeni v.s. sattıkları yer.

1957 yılında gelenler arasında Abdülbâki Gölpınarlı da vardı. Bembeyaz saçları ve sakalına rağmen oldukça dinç görünüyordu. Çok iyi bir hatipti; dolgun bir sese, güçlü bir nâtkaya sahipti. Mev-zuuna hâkimdi, irticâlen söylüyordu.

Konuşmasını yapmış, sahnenin arkasında, mutribânın ve semâzenlerin hazırlandığı mahâlde bir sandalyeye oturarak sigarasını yakmıştı. Ben de tennûremi giymiş, dedem Bâhir Bey tarafından büyük bir dikkat ve özenle hazırlanıp gözden geçirildikten sonra gelip Gölpınarlı'nın yanına oturmuş, âyîn-i şerîfin başlamasını bekliyordum. Bir ara bana hitâben:

-Evlâd, dedi, sen yeni misin?

-Evet efendim; geçen yıl da Konya'ya gelmiştim ama, henüz meşkîm tamamlanmamıştı, semâ etmedim. Bu yıl ilk defa oluyor.

-Senin semâin dikkatimi çekti; bu kadar semâzenin arasında yalnız sen kudûmün vurduğu usûle göre çark atıyorsun. Aslında semâda da, Sultan Veled devrinde de böyle yapmak gerekir; yürürken adımlar hep berâber, aynı anda atılmalı. Eskiler buna çok dikkat ederlerdi, lâkin şimdi nerde, herkes başka havada...

Benim de, ilk defa İstinye'de gördüğüm âyinde dikkatimi çek-mişti; "Ah, demiştim, böyle rastgele bir yürüyüş yerine, mûsıkînin âhen-gine uygun adımlarla yapılan bir Sultan Veled Devri ne kadar muhteşem olurdu!" Şeyh Gâlib büyük bir coşku ile bu Devr ve Semâ içinde aş-kın ve kemâlin bütün hâlâtını ve tecellîlerini dile getirdiği o eşsiz müseddesinde, bu ihtişâmı, hayret ve hayranlık içinde mest;

Gözüm düş oldu gördüm bir güruhu, hep külâhîler
Aceb heybet, aceb şevket, aceb tarz-ı ilâhîler

mısrâlarıyla ifâde etmişti.

Sultan Veled Devri, kâinattaki bütün yıldızların akıl almaz bir düzenle dönüşlerini ifâde ettiği kadar, cemat, nebat ve hayvan men-zillerini geçen insan oğlunun mânevî seyrinin de sembolik bir ifâde-siydi. Gaybî'nin lâhûtî sesi sanki kulağıma geliyordu:

Demâdem devr eden devrân
Merâtip cemm eder her ân
Gelir bir gün olur insan

Gölpınarlı, sigarasından derin bir nefes çektikten sonra sordu:

-Senin hocan kim?

-Bâhir Bey efendim.

-Hmmm... diyerek başını salladı.

Bu bir takdir ifâdesiydi, Dedem hesabına sevinmiştim. İtiraf edeyim ki kendi hesabıma da.

*

Hâlîde Nusret Zorlutuna

1958 yılının konuşmacıları arasında Hâlîde Nusret Zorlutuna da vardı. Sâmiha Anne ile daha önceden tanışıyorlardı; birbirlerini gör-mekten memnun oldular, konuşup görüştüler. Merâsimde, Hz. Mevlânâ için yazdığı şu şiiri okumuştı:

Mevlânâ Yollarında

Yine yola düşmek gerek
Hasretin yaman, Efendim!
Göz oldu sinede yürek,
Ah duman duman, Efendim!
Şüpheler bağrımda yara,
Ellerim boş yüzüm kara.
Çağır beni ışıklara
Mevlâna!.. Aman, Efendim!
Şaşırılmışken sağı solu
Buldum sana giden yolu.
Artık hep seninle dolu
Zaman ve mekân, Efendim!
Her yaprakta gül nefesi,
Rüzgârlarında ney sesi
Bu yer Âşıklar Kâbesi
Aşkıma vatan, Efendim!
Dalında bülbül olayım,
Yanıp yanıp kül olayım...
Eşiğinde kul olayım
Gönlüme Sultan, Efendim!
Derdime derman efendim,

Gönlüme sultan efendim
Sana feda can, efendim,
Mevlâna!.. aman... Efendim!

*

Çiçeklenmiş Nağmeler

1959'da Sâmiha Anne'nin delâletiyle mutrip heyetine alınan arkadaşlarım Yusuf, Dinçer, Erhan ve Zeki ile berâber ben de âyin meşkinde katılmıştım. Haftada bir akşam, kudümzenbaşı olan Sâ-deddin Heper'in Kuzguncuk'taki evinde toplanıyorduk. İskelenin yanbaşı, tam sâhilde iki katlı, küçük bir evdi. Bizlerle beraber yirmi civârında misâfir, küçük salona zorlukla sığıyordu. Gelenler arasında neyzenbaşı Halil Can, Hâfız Kâni Karaca ve Hopçuzâde Şâkir Efendi de vardı. Âmâ olan Kâni Karaca çok çabuk ezberliyor-du. Şâkir Efendi ise yüzlerce beste ve yirmi beş âyini ezberlemiş, hâfızasında taşıyordu.

Konya'da hangi âyini okuyacaklarına karar verememişlerdi. İki âyini birden meşk ediyorlardı: Dede'nin Hüzzam'ı ile Üçüncü Se-lim'in Süzidilârâ'sı. Hârikulâde bir beste olan Hüzzam âyininin yanında Süzidilârâ, bütün güzelliğine ve parlıtısına rağmen, biraz ba-sit kalmıştı.

"Efendim," demişti Halil Can, "elimizde Süzidilârâ'nın iki ayrı no-tası var. Birisi, az önce okuduğumuz gibi, bir hayli hareketli. Diğerisi ise sâde, nağmeler düz, vakur."

Sonra her iki nota, muhtelif bölümleri okunup mukayese edildi. Heybetli gövdesiyle oturduğu koltuğu dolduran Hopçuzâde Şâkir Efendi, kalın camlı gözlüklerinin üstünden bakarak, "bu bestenin nağmeleri ağızdan ağıza geçerken çiçeklenmiş. Siz de bilirsiniz, bir çok bes-te, tevşihler ve ilâhiler de zamanla küçük nağmeler eklenerek böyle çiçeklenmişlerdir. Biz öbür notaya bakalım, aslında bu eserde bir pâdişah ihti-sâmı, mânevî bir saltanat var" demişti.

Sonunda onun dediğinde karar kılındı. O sene Şeb-i Arûs'da Süzidilârâ Âyini okundu ve Dede'nin Hüzzam'ı ertesi yıla bırakıldı.

*

Mevlânâ ve Mesnevî Hakkında

1959'da Şeb-i Arûs münâsebetiyle Konya'ya daha kalabalık bir grupla gitmiştik. Kâzım Büyükkaksoy ve hanımı, Sofî Huri, Nihad Sâmi Banarlı, Şeyh İzzî ve Râşid Beyler, hanımları, Eskici Muammer Efendi, Vehbi, benim gibi talebe olan arkadaşlarımız; Bayram, Ömer Yılmaz semâzen, Erhan ve Zeki neyzen, Dinçer rebabî, Yusuf âyinhan olarak katılmışlar; Manisa'dan Annem, Mehmet bey ve eşi Fethiye Hanım, Müşerref Hanımla kardeşi Câvide Hanım; Ankara'dan hocam Nazik Erik Hanım, Işık, Orhan, Ömer, Rûhi, Öz-ger v.b. gelmişlerdi. Bizim gözümüzde, tevâzu ve gönül güzelliğiyle bütün bir Konya'yı temsil eden Mehmet Emiroğlu ve diğer Konya'lı dostlarla günler daha bir zenginleşmiş, âdeta doyulmaz olmuştu. Her akşam merâsime gidiyorduk; muhtelif konuşmalar arasında, bilhassa Sâmiha Anne'nin veciz sözlerini dinliyorduk. Sonra âyin başlıyor, kimimiz semâ ediyor, kimimiz ney üflüyor, âyin okuyor-duk.

Hatipler konuşuyor, şiirler okunuyor, saz taksimleri yapılıyor-du. Bizler de, semâzenler ve nutribân, sahne gerisinde perdenin ar-kasında oturup beklerken - sıkıcı protokol konuşmaları ve Refi Ce-vad Ulunay'ın her yıl tekrarladığı Hz. Mevlânâ'nın cenâze merâsimi hikâyesi hâriç - bütün bunları dikkatle ve zevkle dinliyorduk.

Sıra Sâmiha Anne'ye gelip ismi anons edilince büyük bir heye-canla hepimiz dikkat kesiliyorduk. Erhan neyini alarak, perdenin arkasında bir sandalyeye oturuyor ve huşû içinde üfleyerek refâkat ederken o, Şeyh Gâlib'in

Mesnevî ammâ ki her bir vasfı kân-ı ma'rifet
Mesnevî ammâ ki her bir nutku lisân-ı ma'rifet
Mesnevî ammâ ki her bir harfi beyân-ı ma'rifet

diye vasıflandırdığı Mesnevî ve Hz. Mevlânâ hakkında şöyle diyordu:

“İnsan oğlu, yedi yüz senedir Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'yi bir Tanrı mîrâsı gibi benimseyip, görünen ve görünmeyen her cephesinden söz etmiştir. Değil bir yedi asır, onun vafında kelâmını, merâmını kıyâmete kadar seferber etse, gene bu hakîm, şâir, âlim ve bilhassa Hakk'ın yüce velîsi Mevlânâ'yı söylemeye kanamayacak, doyamayacak, şevkini, zevkini, hayranlığını söylemekle tüketemeyecektir.

.....

Artık su götürmez hakîkattir ki dünya, ihtiyar başını elleri arasına alarak geçmişi muhâsebesini yapmakta ve şunları düşünmektedir: Yer altında yürüdüm, deniz altında gezindim, bulutları aştım, fezâları teshir ettim, olmazları oldurup tabiatı keyfime esir ve hizmetkâr kıldım. Amma bütün bu yaptıklarım ve yapacaklarım, bana saadet, bana felâh ve selâmet getirmedi ve getirmeyecek de. Şu halde hâlim nice olacaktır?

Beşeriyetin canı boğazına gelip de, hakîkî bir kurtarıcıya olan ihtiyâcını şeksiz şüphesiz, sarîh ve berrak olarak hissettiği zamanlarda artık sahte değerler, onu tatmin etmez olur. Ve işte o zaman, hakîkî değerlerinin peşine düşmek ferâsetini gösterir. Zîra asırlar değışse de hikmet ve hakikat değışmez. Böylece de hikmete olan iştiyak ve susuzluk da ebedîdir, çünkü fitrî olan bu duygu, insanın yaratılışıyla berâber gelmiştir.

.....

İşte Mevlânâ gibi yücelerin yolu, beşeriyetin susaya geldiği bu hikmet ve hakîkatin tâ kendisidir. Yirminci asırda da kırkıncıda da aynı irfan, aynı hikmet ve hakikatler, onun gerçek nafakası ve talebi olmakta devam edecektir.

.....

Halk irfânını mayalayıp bereketlendiren velîlerin, kültür ve cemiyet hayâtındaki büyük ve ehemmiyetli rolleri artık bir ilim ve târih realitesi olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Şu halde bu gün de, imdat dileyerek kurtarıcısını bekleyen şaşkın ve muztarip halk kütlelerine, bu rehber ve önden gidicilerin söyleyeceği çok söz vardır.

Bunların başında bulunan büyük panteist¹¹ Mevlânâ, yedi asırdan beri beşeriyet hizmetinde kemer kuşanmış olarak: İsteyin vereyim, sorun söyleyeyim, gelin kurtarayım! demektedir.

.....
Bilindiği gibi Mevlânâ Türk'tü. Fakat Türkiye'de ne bir Mevlânâ Enstitüsü vardır, ne de bir Mevlânâ Kürsüsü. Halbuki garp, bu meseleyi çoktan halletmiş, koca velî hakkında söylenecek söz, ilmin haysiyetli eline tevdi etmiştir. Pâkistan ve İran gibi şarklı komşularımızın da ilim ve irfan ha-yatları içine Mevlânâ bir gerçek olarak yerleşmiştir.

Eskiden bizde de Mevlevî dergâhları ile mesnevîhâneler kitâbî olduğu kadar, şifâhî kültür ve medeniyet an'anemizin de tabîi bir devâmı olarak, bu mühim ihtiyâcı bir dereceye kadar karşılamakta idi. Fakat mezkûr mües-seselerin tasfiyesinden sonra cihânın dört elle sarıldığı yüce hakîm, kültür ve cemiyet hayatımızın içinden büsbütün çıkarılmış, ismini dahi ağza al-mak bir gerilik hareketi sayılmak gafletine düşülmüştür.

.....
İnsanlarla Mevlânâ Celâleddin arasında bir köprü kurmak lâzım gelirse bunun kendi eserleri olduğunda şüphe edilemez. Bilhassa Mesnevî dünkü, bugünkü, ve yarınki insanın mayasını tutup ruh inzibâtını kurmakta yeryüzünün en sözü geçkin eserlerinin başında gelir. Zira Mevlânâ'nın hareket ve vusul noktası olan ilâhî aşk(tan), sırasına göre şîir olarak, hikmet ve mârifet olarak bu kemâlli fikir ve mantık silsilesinin bürhanlarından ve gerçeklerinden o büyük ve eşsiz Mesnevîsi doğmuştur. Bunun içindir ki Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî denen o yüce mürebbî-mürşidin hayat felsefesini ve terbiye sistemini ortaya çıkaracak sırlı anahtar, eserleri ve hassaten Mesnevî'sidir.

.....
Eğer bugün bir alıcı olarak bu ilâhî vericiden gereği gibi faydalanmayı bilmiyorsak, Şâir İkbal'in, Muhammed ümmetine târiz edip kabahati İslâmiyette değil, bizim müslümanlığımızda aramamızı söylemesi gibi, biz de suçu, yeryüzünün bu muhteşem ahlâk âbidesinde ve tevhit kitabında değil, kendi gaflet ve cehâletimizde arayıp bir an evvel daldığımız uykudan uyanmamız lâzımdır."

*

Merâsim sona erip gece yarısı otele dönünce yeni bir fasıl başlı-yordu. O gece de hepimiz salonda toplandık. Neyler coşdu, ilâhiler birbirini tâkip etti, Eskici Muammer Efendi bendirini vurup kendi-ne has tavrıyla Yunus'dan, Niyâzî Mısrî'den, Sezâî'den kıt'alar oku-du. Derken, Şeyh Râşid Efendi meydanı açıp zikre başlayınca, sanki yer yerinden oynadı; herkes kendinden geçmiş, bütün yüreklerden yükselen Kelime-i Tevhid ayyûka çıkıyordu.

(Devam edecek)

¹¹ "Panteist" kelimesi "panteizm felsefi görüşüne mensup" anlamında değil, "vahdet-i vücudçu" mânâsında kullanılmıştır.

Bir ihlâs âbidesi

İlhan Ayverdi *

İsmet Binark

Peygamber-i Ekber bir hadislerinde buyuruyorlar ki: “Önce selâm, sonra kelâm. Biz de, “önce selâm, sonra kelâm” diyerek söze başlamak isteriz...

Sizleri selâmlıyorum... Allâh’ın selâmı üzerinize olsun... Gö-rüneni ve görünmeyeni de selâmlıyorum... Evveli ve âhiri, zâhiri ve bâtını ve Sâhib-i Hakîkî’yi de selâmlıyorum... Allah dostlarını, Ricâlü’l-gayb-ı da selâmlıyorum...

*

İlhan Ayverdi’nin sevenleri, aziz dostları!..

Peygamberimiz yine buyuruyorlar ki, ‘Sevdiklerinize sevginizi izhâr ediniz’.

Derviş Yûnus da diyor ki: ‘Sevdiğimi söylemezsem, sevgi derdi beni boğar.’ Görüldüğü üzere hilkat, muhabbet ve aşk üzere hal-kedilmiştir... Dileğimiz ve duâmız ‘hep muhabbet üzere olun!..’

*

Muhterem Dinleyiciler!..

Bugün bu toplantıda kendisini bir kere daha andığımız, hizmet-lerini şükranla yâdettiğimiz İlhan Ayverdi kimdir?..

Âdettendir... Hakkında konuşacağımız kimseyi tanıtırken, onun nerede, hangi târihte doğduğunu, kimlerden olduğunu, gördüğü eğitimi, yaptığı hizmetleri sıralarız. Bu alışılmış tekrârı İlhan Ayver-di için de yaparsak, söyleyeceklerimiz şunlar olacaktır...

24 Ekim 1926’da Manisa Akhisar’da doğmuştur. Baba tarafı Dağ-ıstan, anne tarafı Rumeli asıllıdır. Rumeli’yi 1385’de fetheden Müslüman Türkler’in soyundan, bir evlâd-ı fâtihandır. Büyükbabası Se-rez eşrâfindan, Negova ve Belova’da çiftlik sâhibi bir beydir. Rusla-ra karşı hürriyet mücâdelesini vermiş Dağ-ıstanlı halk kahramanı Şeyh Şâmil’in hanımı, babaannesinin halası olur. 93 Harbi’nde Bulgar mezâliminden kaçan âilesi önce Bursa’ya, oradan da Ödemiş’e gelip yerleşmişlerdir.

Babasının, yedi yaşında iken vefâtı üzerine, İlhan Ayverdi yetim kalmış ve böyle büyümüştür. İlk ve orta tahsilini Akhisar’da, lise tahsilini de İzmir

* İst. Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Dâire Başkanlığı’nca, İstanbul’da Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi’nde 21 Nisan 2007 târihinde düzenlenmiş “Yaşayan Çınarlar – İlhan Ayverdi” konulu toplantıda yapılmış konuşmadır.

Karataş Kız Lisesi'nde tamamlamıştır. 1949 sene-sinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyâ-tı Bölümü'nü bitirmiş, çeşitli okullarda edebiyat hocalığı yapmış, 1960 senesinde kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır.

1966-1982 yılları arasında Türk Kadınları Kültür Derneği'nin ve 1972'de kurulan Kubbealtı Cemiyeti'nin başkanlığını yapmıştır. Bilâ-hare, bu cemiyet Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı adıyla vakfa dönüşünce, vakfın başkanı olmuştur. Hâlen bu vazifeyi sürdür-mektedir.

İlhan Ayverdi, 1972 senesinde, Kubbealtı Cemiyeti'nin Türk dili üzerinde çalışmalar yapmak gâyesiyle, neşrine karar verdiği 'Misalli Büyük Türkçe Sözlük'ün hazırlanması ve yazılması işini hizmet edinmiş ve bunu 34 yıl aralıksız sürdürmüştür.

13. asırdan günümüze kadar Türk dilinin envanteri demek olan bu çalışma, 2005 yılında tamamlanmış ve muhterem İlhan Ayverdi'nin doğumunun sekseninci yılında neşredilerek Türk milletinin hiz-metine sunulmuştur. Bu eser, şüphesiz bir ömrün hâsilasıdır...

Gazeteci yazar Servet Kabaklı'nın çok yerinde tespiti ve ifâde-siyle: "İlhan Ayverdi bu eşsiz lugat üzerinde çalışırken, elbette gençliğini ve sağlığını verdi; zevkinden, eğlencesinden ferâgat ile büyük fedakârlık etti; fakat bu eseriyle fânî dünyâda ölümsüzlüğün kapısını aralamış oldu..."

Ancak, İlhan Ayverdi'nin hayâtını, hakkında hazırlanmış bir kitaba da ad olan "Bir Hayat Bir Lugat" çerçevesinde değerlendirmek yeterli olabilir mi?.. Şüphesiz hayır!..

Bu hizmetin arkasında, O'na bu eseri yazdıran irâdeyi, aşk ve şevk unsurunu aramızda icabedecektir...

İlhan Ayverdi, bu inkâr edilemez, idrâkleri zorlayıcı hizmeti ile birlikte, ancak onun da üstünde, mânevî şahsiyeti ve dünyâsı ile ele alınması icabeden, unutulmazların dâima ön safında yer alacak seçilmişlerden bir seçilmiştir...

Bir fânî olan İlhan Ayverdi'yi farklı kılan nedir?.. Ezelden îmân nasîbli, hiçbir şeyi Hakk'tan ayrı görmeyen, teslimiyetini yaşayan İlhan Ayverdi, nefis putunu kırmış bir insan-ı kâmilidir. O, irâdesi-nin sâhibi olan insandır.

Günlerden bir gün, yolu Ken'an Rifâî gibi bir mürebbînin yolu-na düşmüş... Bu yolda Sâmiha Ayverdi'yi de tanımış; her ikisinin mânevî terbiye halkasına girmiş, bu 'Dost' ve 'Rahmet Kapısı'nda ezel künyesinin tâyin ettiği kâmil hüviyetini kazanmıştır.

Tevâzûyu Allah vergisi olarak taşıyan İlhan Ayverdi, mahviyet-kâr bir üslûpla hayâtını şöyle özetler:

"On sekiz yaşından itibaren ömrünü büyük mürebbî Ken'an Büyük-aksoy'un yolunda sırasıyla Mehmet Örtenoğlu, Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi gibi seçkin büyüklerle yaşamıştır. Bir hizmet aşkı ve gayret varsa hepsi onlardandır. Gerektiği ölçüde muvaffak ve semereli olamamışsa sâdece bu kendine âittir. Affola!.."12

*

Yirminci asrı şereflendiren bir mürebbî olan, Cenâb-ı Hakk'ın vefî kullarından Ken'an Rifâî ve talebesi Sâmiha Ayverdi, ilâhî aşk merkezli bir âlem görüşünü anlatmışlar; insanın hem gönül hem akıl dünyâsına hitâp etmişlerdir. Madde ile mânâ dünyâsını birleş-tirmenin sır dolu güzelliklerini 'Rahmet Kapısı'nda buluşanlara karşılıksız sunmuşlardır.

Her ikisinin de dâvâsının temelinde, insanlığı tevhitte, güzel ahlâka, kendini bilmeye, bu idrâkle yaşamaya, bizi biz yapan güzelliklerle şahsiyetimizi şekillendirmeye, mânâmızı öne çıkarma-ya, üstün sıfatlı insanlar olmaya dâvet vardır.

Onlar, fâilî ve mevcûdu Hakk bildiklerinden, etrâfındakileri de tevhit cennetinin birlik ve rahmetine dâvet etmişlerdir...

Ken'an Rifâî, ulvî kaynaktan insanlığa haber veren, sonsuzluk irâdesinde varlığını eriterek Hakk'a teslim olmuş hakikî bir îmân âbidesidir.

Ken'an Rifâî'nin îmân anlayışı, âlem görüşü, günümüz insanlığı'nın bulmakta ve anlamakta zorluk çektiği sevgi, hoşgörü ve güzel ahlâka dayalı hayat tarzıdır.

O, mânevî hayâtımızı aydınlatacak, ruhumuzu Yüce Yaradan'a yöneltecek, îmânımızı şahsiyetimizin ayrılmaz bir parçası hâline ge-tirecek ve kaybolmayacak bir misyonun ve tebliğin sâhibidir.

Sâmiha Ayverdi ise, yazdıkları ve söyledikleri ile nice nasîblinin mânâsını yoğurmuş, şahsiyetini şekillendirmiştir. Sâmiha Ayverdi, dünyâma anlam kazandıran bir sanatkâr, bir mutasavvıf, bir mü-rebbî, son dönem îmân, fikir ve kültür hayatımızda çok önemli bir yeri olan bir mütefekkir, bir îmân kıvılcımıdır.

Sâmiha Ayverdi, nice vatan evlâdının ruh dünyâsını, ufkunu, akıl ve idrâkini aydınlatan bir âbide şahsiyettir...

İlhan Ayverdi, hocası Ken'an Rifâî'ye bağlılığını, muhabbetini ve vefâsını şu satırlarla ifâde eder:

"İnsan oğlunun ezel ebed arasındaki mâcerâsında, bütün safhaları hakıyla ve gereği gibi yaşadığına ve bunları yaşarken de etrâfına hikmetler sergilediğine idrâkimiz ölçüsünde şehâdet edebildiğimiz büyük ve müstes-nâ insan, yaşadığı her merhaleden bizlere nişân veren, hikmetler özetleyen Ken'an Rifâî Hazretleri, 'Hayat yolumun seninle kesişmesi, yaşadığım en büyük bahtiyarlıktır...'"¹³

Gönül dostu Sâmiha Ayverdi hakkındaki hissiyatını ise şöyle dile getirir:

"Güzelden ses getiren güzel, ulvîden haber veren ulvîdir. Sâmiha Ayverdi hayatı boyunca ulvî kaynaktan haber verendir. Yakın çevresinde bulunma bahtiyarlığına erenlerden biri olarak, birkaç husûsiyetini görüp göstermeye çalışmakla bu hârikulâde zengin şahsiyetin asla anlatılamayacağı'nın idrâki içindeyim. Öyleyse bu yazılanlar nedendir?.. Şundandır ki

¹³ Kesintisiz Devam Eden İrşâd' Dost Kapısı- Ezel ve Ebed Arasında: Ken'an (Rifâî) Büyükaksoy. Neşreden: Cenân Vakfı. İst., 2005, 13. s.

övlümeye, büyütülmeye ihtiyacı yoktur; amma prensiplerinin yaşanmasına her zaman müştâktir. Ömrü boyunca inandığı gerçekleri hiç inhirâf etmeden yaşamış olan bu mütefekkir- mürebbînin şâhid olduğum en mühim husûsiyetlerinden biri, bütün yakınlarını da aynı ihlâs ve samimiyet üzere görmek istemesi ve onlardan hakikat nâmına kabul ettikleri ne varsa sözde bırakmayıp hâl edinmelerini, o hakikatlerle yaşamalarını beklemesidir...¹⁴

İlhan Ayverdi, rahmetli hayat arkadaşı, bir başka âbide şahsiyet olan Ekrem Hakkı Ayverdi ile birlikte, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı gibi, millî irfan ve san'atta hizmeti gâye edinmiş bir müessesenin gelişmesi ve devâmı için maddî ve mânevî hiçbir feda-kârlıktan kaçınmamış; bu yolda fisebîlillah hizmeti ibâdet gibi mu-kaddes, aynı zamanda millî bir vazîfe ve vicdan borcu bilmiş müs-tesnâ bir insandır.

İlhan ve Ekrem Hakkı Ayverdi, bu yolda gayret kemeri kuşan-mayı Hak kelâmı bilmiş seçilmişlerdendir...

İlhan Ayverdi, hayat arkadaşı Ekrem Hakkı Bey'in Hakk'a yürümesinin ardından, hissiyatını şu satırlarla kâğıda dökmüştür:

“Ömrümün yirmi beş senesini birlikte geçirme tâlihine erdiğim Ekrem H. Ayverdi, bu yirmi beş sene zarfında gözümde ve gönlümde asla tükenmemiş, fikir ve karakter bakımından hiçbir zaman cüceleşmemiş, dâima büyük kalmıştır. Çünkü o, çok kuvvetli bir îmân ve milliyet duygusunun, son derece köklü bir kültür ile yoğrulmasından teşekkül etmiş bir şahsiyete sâhipti ve kendine has sağlam güvenilir hükümleri olan insandı. Sorulur, cevap alınır; ne dedi, ne diyecek diye beklenirdi ve dedikleri dâima, tertemiz müslüman îmânının ve pırıl pırıl Türklük şuûrunun imbiğinden geçmiş, sağlam, düşündürücü, insanı bir hedefe itici hükümler olurdu. Dînî ve millî meselelerdeki hassâsiyetini, celâdetini, neşvesini, azim ve irâdesini, fisebîlillah hizmet şuûrunu zannederim kendisini tanımayanlara bu satır-larla anlatmak mümkün değil, daha doğrusu benim harcımdır diyebi-lirim.”¹⁵

İlhan Ayverdi, bu yirmi beş sene boyunca hayat arkadaşı Ekrem Hakkı Ayverdi'ye, Sâmiha Ayverdi'nin ifâdesi ile: “... gerek âile hayâ-tında gerek çalışmalarında, ferâgati, fedakârlığı, insanlığı ve hanımefendili-ği ile kendisine destek olmuştur.”¹⁶

*

İlhan Ayverdi, ihlâslı, îmânlı, hamiyetli, kendini bilmek idrâkin-de yaşayan müstesnâlar kâfilesinden bir âbide şahsiyettir.

Burada önemli olan, O'nun tek tek sayabileceğimiz vasıfları de-ğil, bu güzel vasıfların birbiri ile anlaşmasıyla şekillenmiş şahsiyet yapısının karşımıza çıkmış bulunmasıdır. O, yaşadığı güzellikleri, içinde bulunduğu mekâna da taşıyan insandır. O'nun aşk ve îman zırhı ile sağlama alınmış

¹⁴ ‘Takdim’. Kubbealtı Akademi Mecmûası, Yazı Hayâtının 50. Yılında Sâmiha Ayverdi Hâtra Sayısı, Ekim 1988, 3.s.

¹⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Ardından'. Türk Edebiyatı, Ekrem Hakkı Ayverdi Özel Bölümü, (128), Haziran 1984, 62-63. ss.

¹⁶ Sâmiha Ayverdi: ‘Bir Fazîletler Zinciri’. Kubbealtı Akademi Mecmûası, Ekrem Hakkı Ayverdi Özel Sayısı, (13), Temmuz 1984, 7-12. ss.

şahsiyet binâsında, kafasında ve gönlünde taşıdığı tefekkür ve duygu yükü, birbirini çok uyumlu bir şekilde tamamlamış bir mânevî bütünlük arzeder.

*

Malûm olduğu üzere, bu dünyâyâ doğum ile geliyor; ölüm ile ayrılıyor. İnsanoğlu için dünya hayâtı, beşikle mezar arasında geçen bir yolculuktur. Bu yolculuğu kendini bilmek idrâki içinde yapmak ve yaşamak önemli!..

Sâmiha Ayverdi'nin ifâdesiyle, “Beşikle mezar arasında kendisine düşen gerçek vazîfeyi yapabilene ne mutlu...”

“Kendini bilmek, şüphesiz nefsinin istek ve arzularının kulu ve kölesi olmak değil; aksine onların efendisi olmaktır. İnsanın gururundan, nefsin-den, iktidârının vehminden sıyrılması ve bütün bunlardan arınan varlığı-nı, kendi varlık aynasında seyretmesi, şahsiyetini rûhu ve mânevî güzellik ve zenginliklerle bütünlümesi, kendisiyle dost olması, kendini bilmek ve kendini bilmek idrâkinde yaşamaktır.

Kendine dost olmayanlar, gayrıya da dost olamazlar... Kendileri ile barışa varamayanlar, gayrı ile de barışa varamazlar. Kaldı ki, dünya dostluk ve muhabbet üzere yaratılmıştır!”

İnsan kendi kendisi ile dost olursa, ‘sâcid’ ile ‘mescûd’, yâni; secdeye varan ile huzûrunda secdeye varılan, secdede bir olur, hâl-i tevhîde ulaşır... Bu ‘bir görme, bir bilme’ hâlidir. Sûfî sâdece ‘Bir’i görür, sâdece ‘Bir’i bilir. O’ndan başka varlık olduğunu ne görür, ne bilir!.. Mevcûd olarak yalnızca ‘Allah’ı görür ve ‘Lâ-mevcûdâ illal-lah’ der. Vahdet-i vücûd ehlinin tevhîdi budur...

İnsanın kendi kendisini gözden geçirmesinin, kendi içine bak-masının, kendi karanlığını kendi aydınlığı ile aydınlatmasının tek ölçüsü, secdede ‘sâcid’ ile ‘mescûd’un ayniyyeti, tevhîdi hâlidir.

Ken’an Rifâî, Sohbetler adlı eserinde: “Tevhîd, Hakk’a ortak koşmamaktır.” der.¹⁷

Ve devamla şunları söyler:

“Hiçbir şeyi Hak’tan gayrı görmeyeceksin. Vahdette kesret, kes-rette vahdet sırrı işte budur!..”¹⁸

“Lâ mevcûdâ illallah... yâni, Allah’tan başka mevcûd yoktur. Mevcûdâtta görülen şeylerin hepsi esmâ ve sıfat tecellisinin maz-harıdır. Tecellîye nihayet yoktur...”¹⁹

“O kimse ki, kelime-i tevhîdin mânâsını hâl eder, yaşar ve ona göre hareket eder, Allah’tan başka fâil, Allah’tan başka mevcûd yoktur demek suretiyle fâilin ve mevcûdun Hak olduğunu bilirse, can, cânan olmuş olur.”²⁰

Ken’an Rifâî, bütün mevcûdâtı, yaratılmışları, birlik içinde bir çokluk, aynı zamanda bir bütünün parçaları olarak görmüş ve sev-miştir...

¹⁷ Sohbetler, 2.bs. İst., 2000, 471. s.

¹⁸ A.g.e., 10. s.

¹⁹ A.g.e., 162. s.

²⁰ Sohbetler, 2.bs. İst., 2000, 320. s.

Kendini bilmek idrâkine ulaşmak, şüphesiz varlığımızın mutlak olana teslim olma hâlidir ki, bu kurtuluşun ve dirilişin de sırrıdır!..

İnsanın varlık sebebini bilmesi, bunu idrak etmesi, Yaradan'ın varlığında nefsin kurban edilmesi; bir başka ifâde ile aslına dönüş irâdesidir.

Kendini tanımak ve kendini bilmek idrâkine yaşamak, yüce Yaradan'ı tanımaktır. Zîrâ, kendini tanımak, Allah'ın sözle ifâdesi mümkün olmayan varlığının görülür işâretidir...

İnsanın kendisiyle dost olması, kurtuluşun da ilk adımıdır. Allah'tan başka fâil, O'ndan başka mevcûd görmemek, Allah dostu olmaktır. Allah dostu ise, benliğini nefisinden sıyırmış, kendini tanı-ma bahtiyarlığına ulaşmış olandır. Ebedîliği keşfeden kahramanlar, nefislerini gûnahtan sevâba, şerden hayra taşıyabilen üstün sıfatla-rın sâhibi gönül erleridir.

*

Muhterem İlhan Ayverdi, kendini bilmek idrâkine, kendisine dost olmanın faziletini yaşayan müstesnâlar kâfilesindedir... O, Sâ-miha Ayverdi'nin ifâdesiyle “ef'âliyle, amelleriyle sevilen” insandır.

Sâmiha Ayverdi'nin “ezelden ebede izzetlenmiş” diye târif etti-ği, ezelden îmân nasîbli İlhan Ayverdi'nin hayatı, her dâim Allah dostluğuyla yaşanmış bir hayâtın hikâyesidir.

Sâmiha Ayverdi'nin “Efendim seni, bu câmianın akl-ı selimi olmak-ta, sağlık ve hayırlı uzun ömürlerle dâim ve kâim eylesin...” duâsıyla teb-cîl etmiş olduğu İlhan Ayverdi, Sâmiha Ayverdi'nin önce talebesi, bilâhare hayr-ül-halefi olmuştur. Sözlerimizin başında sormuştuk?.. İlhan Ayverdi'yi farklı kılan nedir?.. Cevâbı buradadır... İlhan Ay-verdi, mânevî dünyâsı ile, bu hüviyeti ile görülmek ve değeri-rlmek durumundadır!..

O, insan sevgisi ile yumuş-yıkanmış bir fânîdir. Ancak, İlhan Ayverdi, Hak'la muâmele ettiğini bilen nasîbliler, seçilmişler kâfîlesindedir...

İlhan Ayverdi, mânâsı tezyîn edilmiş, sâhip olduğu emânetin şuûruna varmış, Hakk'ın rızâsını hayatının gâyesi bilmiş, ‘Halka hizmetin Hakk'a hizmet’ olduğunu Hak kelâmı kabul etmiş; sabrı, gayretleri, hizmetleri ve örnek yaşayışı ile bunu ortaya koymuş bir kitle fedâisidir.

İlhan Ayverdi, inandıkları ile hem hâl olmuş, ellerinde ihlas bayrağı taşıyanlardır. O, anlaşmazlıkların değil; uzlaşmaların ve çözümlerin insanı olmuştur. O, hâl ehlidir... Gönül insanıdır... İn-sanları muhabbetle kucaklayan bir güzel insandır. İlhan Ayverdi'yi farklı kılan bu hüviyettir... Sâhip olduğu bu güzelliklerdir!..

O, bu misafirhânedede, bizlere, edeb, kadirşinaslık, vefâ ve hizmet aşkı örneği olmuştur. Kelâmın zarifini, edebin en kâmilini onun şahsiyetinde her dâim görüyoruz.

En önemlisi, İlhan Ayverdi, Ken'an Rifâi ve Sâmiha Ayverdi gibi mürebbîlere önce talebe, bilâhare hayr-ül-halef olmanın mes'û-liyetini de ödemiş insandır.

İlhan Ayverdi çok iyi biliyordu ki, insanları içine düştükleri da-lâlet ve gaflet çukurundan kurtarmak, insanlığa edilecek hizmetle-rin en

mukaddesidir.

Gene biliyordu ki, önce kendi kendisiyle hesaplaşıp bir uzlaş-maya vardiktan sonra, insanlığa hizmet etmek mümkün olabilirdi...

İlhan Ayverdi, işte bu şuûr, aşk ve îmânla diyor ki:

“Kurtuluş, îmânın yol gösterdiği akıldadır.”

“Mârifet gönül kırmadan söylemektir. İncelikle, zarâfetle söylemektir. Edep insanın her hâlinde olmalıdır.”

“Hazret-i Peygamber, ‘Güleryüz sadakadır’ buyuruyorlar. Sadaka verecek gücün yoksa, insanlara iyi davran, güleryüzlü davran... Davranışınla, şefkat ve sevginle bir gönlü ihyâ edebilirsin...”

“Her şey Hakk’ın bir tecellîsine mazhâr olduğuna göre, her yaratılmışı hürmet, Hakk’a hürmettir. ‘Yaratılanı hoş gör... Yaradandan ötürü’ diyen Yûnus gibi, ‘Yaratılana hürmet et... Yaradandan ötürü’ demek gerek... İşte gönül kapılarını açan anahtar: İnsana hürmet, sevgi ve ilgi...”

Bir sohbetlerinde buyuruyorlar ki:

“Edep, insanın hataya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan melekedir, söz ve davranışlarındaki ölçülülüktür, her hususta haddini bilip sınırı aşmamak, terbiye, nezâket, zarâfet diye târif edilebilir. Bu, dünya plânındaki edeptir. Bâtînî edep, yâni tasavvufta edep ise: ‘Dâima Hakk’ın huzurunda olduğunu bilerek, bu huzurun gerektirdiği şekilde davranmak, kâinatta Allah’ın birliğini görenek bütün yaratılmışlara saygılı olmaktır.

Edep, insanı nefsinin havasına uymaktan kurtarır.

Zâhirdeki güzel edep, bâtındaki güzel edebın aynasıdır. Kalp mâmur olur, ruh terbiye görür ve zihin eğitilirse, bunun tesirleri dışta tezâhür eder.

Zâhirî edep namaz, oruç, hac, zekât vb. şeylerdir. Bâtînî edep de insanın hayvan sıfatlarından kurtulması, dilinden kimsenin rencîde olmaması ve kalbinin hîle, fesat ve kötülüklerden arınmış olarak, Allah’ın cemâlini seyretmesidir.

Bâtînî edep, Cenâb-ı Hakk’ın tasarrufunu abes görmemektir...

İşte tasavvuf ehli bunlara derler. Tasavvuf demek, edep demektir. Edep ise göz ile Hak’tan başka bir şey görmemek, lisanla bir şeye itiraz etmemek, Allah’ın buyruğunu tutmak, nehyettiğinden kaçmaktır. Bunların kendi-sinde yer ettiği kimse şüphesiz adâletten ayrılamaz, kimsenin kalbini kıramaz, hâsılı Allah’ın hoşnutsuzluğuna sebep olacak işlerde bulunamaz.”

Bir başka sohbetlerinde de diyorlar ki:

“Vahdet noktasından bakınca aynı nurdanız, aynı kaynaktan, aynı mânâdanız... Farklılıklar, ayrılıklar, madde âleminin îcabıdır. Onlara takılıp kalırsak yolumuz uzar. Hak yolunun yolcuları isek, kıblemizi tâyin etmiş isek, dünyâ çalılığına takılmamamız gerek. Dedi, yaptı, bizden irak olsun... Ben kendi kardeşim ile sulh-ü sükûn hâlinde olamazsam, âlem ile nasıl dostluk kurabilirim?

Birbirimizi sevmeye mecburuz. Bunun için gayret sarfetmek gerek...

.....

‘Celâl’ ve ‘Cemâlin’ berâber tecellî etmediği hiçbir zerre yoktur.

Bunun için her celâlde bir cemal vardır. Bize fenâ gelen şeyin iyi tarafını görmeye çalışmalıyız.

.....

Kusura bakma derler... Biz de deriz ki: Allah'tan, Peygamberden ve O'nun vârislerinden gayri kusursuz hiçbir şey ve hiçbir kimse yoktur. Mühim olan, insanın kusur görücü gözü olmamasıdır.

.....

Muhammedî meşrebin en bâriz vasfı merhamettir, aftır.

Hz.Muhammed insanları İslâmiyet'e yakalarından değil, gönüllerinden çaktı...

.....

Bugün dedikodunun, edep dışı davranışların, zulmün ve haksızlıkların alıp yürüdüğü bu dünyâda huzur ve saâdet bulabilmek, ancak ve ancak Resûlullah ve insan-ı kâmilin yoluna uymakla mümkündür.

.....

Duymak, beğenmek değil, tutmak gerek... Allah cümleye nasib etsin...

Yine bir sohbetlerinde buyuruyorlar ki:

“Yarın ölecek gibi âhiret için çalışmaya gelince, bu kulun, yaratıcısının huzuruna ona lâıyk olarak yüz akı ile çıkması, Allah'ın istediği kul olması için boyanması gereken vasıflara sâhip olma çabasıdır.

.....

Âhirete gittikten sonra bir şey yapılamayacağına göre, sermâyemizi peşin göndermemiz ve berâber götürmemiz gerek...

Bu sermâyeye nedir?.. Allah'ın istediği kulun vasıfları nelerdir dersek, bu uzun bahisten burada şekil ve şartların müsaâde ettiği şekli ile, ana hatları ile ancak şu birkaç noktayı sıralayabiliriz:

- Cenâb-ı Hakk'ın talep ettiği kul, kalb-i selîm sâhibi olan kuldur. Gönlü berrak su gibi, gıll-u gıştan, kin ve nefretten, kötü zarlardan arınmıştır.

- Sevgi doludur. Yalnız insanı değil, kurdu kuşu bütün yaratılmışları sevendir.

- Cömerttir, vericilerin en büyüğü olan Allah'ın vasfı ile vasıflanmıştır.

- Allah'ın emrettiklerini yapan, menettiklerinden sakınandır. Amel hususunda tevîle kaçmayan, tembelliğe düşmeyendir.

- Aczini bilmekten gelen bir edeple edeplidir.

- Hizmet ehlidir, gayret kemerini kuşanmıştır...

.....

Bu vasıflara daha niceleri eklenebilir. Fakat mühim olan bunları saymak değil, hangisine ne ölçüde sâhibiz, ona cevap verebilmektir. İşte hesap-laşma budur!..

Ey kul, toprak altında elini kaldıramazsın; bugün imkân elinde iken kaldır ve Hakk'a niyâzda bulun!..”

*

İlhan Ayverdi'nin değerli dostları...

Kelâmı yine selam ile bitirelim ve söz torbasının ağzını kapatalım...

Muhterem İlhan Ayverdi'nin dedikleri gibi:

“Müstesnâ kimselere yakın olma nasîbinin, insana, bu nasîbin bedelini ödeme mes’uliyetini de yüklediğini...” hiç unutmamamız îcap ediyor!..

Bu konuşmamızda isimlerini zikrettiğimiz müstesnâ kimselere, âbide şahsiyetlere olan bağlılık ve muhabbetimizin ifâdesi ve tezâ-hürü, sâdece sözde değil, kendi mânâmızı güzelliklerle tezyin etme ve topluma üstün sıfatlı örnek insanlar olma yolundaki gayretleri-mizin yanı sıra; bir kolektif şuurla memleket meselelerine sâhip çıkmak, Türkiye’nin gündeminde yer almak, aktif roller üstlenmek, hizmet yarışında olmak, ben de varım.... Biz de varız... demek mes’uliyetini hayâta geçirmek şeklinde olmaktadır.

Sâmiha Ayverdi’nin söyledikleri gibi:

“Meseleli olmaya mecbûruz... Dört duvar arasında dertleşenlerden değil, sesini dört duvarın dışına çıkaran ve söylediklerini tatbik edenlerden..” olmalıyız.

İlhan Ayverdi’nin gönül dostları!..

Biliyorum ki, burada söylemeye çalıştıklarımız sizler için yeni şeyler değildir... Malûmu îlâmdan öteye geçemez!..

Ama yine biliyorum ki, güzel olanı tekrarlamak da güzeldir!..

Muhterem İlhan Ayverdi’nin bugün de, yarın da gönül pence-remizde sönmeyen bir ışık olarak kalacağını ifâde ederek sözümüzü noktalıyoruz.

Mânevî teveccühleri ve duâları üzerimize olsun!..

Çiçekçi kahvesi

Beynun Akyavaş*

Ş u İstanbul'da bin tâne gözüm olsaydı, iki tâne de kalbim!.. Yeter miydi? Bilmem. Bu şehre duyduğum aşk ne iki gözüme sığıyor ne bir kalbime!..

Kendimi bildim bileli, Fâtih Sultan Mehmed Hân'ın "yekpâre" dünyâya bedel bu emsalsiz şehrinde târihî câmi, mescid, tekke, tür-be, şadırvan, çeşme, sebil, saray, köşk, konak, yalı, ahşap ev, mezarlık, han hamam, kervansaray, imâret, kütüphâne, medrese, kahve-hâne, ayazma, sarnıç, kilise, havra, vs. ne bulursam gider bakarım, görürüm, fotoğraf çeker, notlar alırım. Semt semt gezer, yokuş de-mem çıkar, iniş demem inerim. Sokak isimleri bile dikkatimi çeker, düşünürüm. Karga Zarife Sokağı'na girer, Tıknefes Sokağı'ndan geçe-rim, velhâsıl-ı kelâm, çark-ı felek gibi döner dolaşırım. Yorgunluk? O ne kelime? İstanbul'u "gözlerim kapalı" dinler, dinlenirim.

Binlerce seneden beri çeşitli milletlere ev sâhipliği yapan ve ni-hâyet 1351'de Türklerin eline geçen Üsküdar'ın, bu "Kâbe Toprağı"nın kıymetli Belediye Başkanı, ilim, kültür ve sanat dostu Muhterem Mehmet Çakır Beyefendi Tıbbiye Caddesi ile Harem İskeleyi Sokağı'nın birleştiği noktada olduğu bilinen Ayşe Hâtun Namazgâhi'nı ve yanındaki yok olup gitmiş târihî Çiçekçi Kahvesi'ni Üsküdar'a, İs-tanbul'a tekrar kazandırabilmek için büyük bir gayretin içinde bu-lunuyor. Bu arzu hakikat olduğu zaman irfân ve kültür hayâtımızda mühim bir yer işgâl eden ama ne yazık ki artık sâdece hâtıralarda ve târihin tozlu sayfalarında yaşamaya devam eden büyük bir değe-rimize yeniden kavuşmuş olacağız.

Mâlûm olduğu üzere, üstü açık câmi, mescid mânâsına gelen namazgâh içine bir mihrab bâzen minber de konulmak sûretiyle şe-hir içinde ve dışında, şehrin uzak yollarında, meselâ kervan yolla-rında Müslümanların namazlarını edâ etmeleri, sevap kazanmak, bir merhumun ruhunu şad etmek maksadıyla hayır sâhipleri tara-findan vakfedilmiş hayrat, hayır eseridir. Namazgâhların etrâfında gölge veren ağaçlar ve içinde kıbleyi gösteren bir kıble taşı, su içmek, abdest almak, hayvanları sulamak için çeşme, kuyu bulunurdu.

Anadolu'nun hemen her yerinde namazgâhlar olduğu gibi İs-tanbul'da da namazgâhlar vardır ama bu eserlerin dikkatle, îtinayla muhafaza edilmesi şöyle dursun, çoğu tahrip edilmiş, harâbe hâline gelmiş veya

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, emekli öğretim üyesi.

gecekondukların altında kaybolup gitmiştir. Târihimize, kültürümüze, medeniyetimize, kısaca bize şahitlik eden bu eserlerin kıymeti bilinmemiş!.. En büyük şahitlerimizden biri olan Evliyâ Çe-lebi bile Şişhane Yokuşu'ndaki apartmanların altında kaldıktan son-ra!.. Evliyâ Çelebi bu!.. Saçımızı başımızı yolsak da, dövüne dövüne ağlasak da faydası yok artık!

Yukarıda bahsettiğimiz Ayşe Hâtun Namazgâhı da daha düne kadar araba yıkama yeri olarak kullanılıyordu!..

Sadaka taşlarına ne oldu? Acaba kaç sadaka taşı kaldı İstan-bul'da, iki mi, üç mü? Bunların ne olduğunu, ne mânâ ifade ettiğini kaç kişi bilir, kim okur kim dinler, kim alâkalanır?

Silindir şeklindeki büyük bir taşın üstünde bulunan bir oyuğa fakir fukara ve muhtaç insanlar için mahalleli tarafından kimseye göstermeden, gizlice konulan para akşama kadar birikir, akşam olup hava kararınca fakir fakat haysiyetli insanlar gelir, ihtiyaçları kadar parayı alır ve herhalde yüzleri gülerek giderlermiş. Bu bir sosyal yardımlaşma, dayanışma, medeniyet işareti değil midir?

Merhum Mehmet Nermi Haskan Yüzyıllar Boyunca Üsküdar adlı ve Üsküdar târihi bakımından fevkalâde bir araştırma mahsulü olan üç ciltlik büyük eserinde Ayşe Hâtun Namazgâhı ve Çiçekçi Kahve-si hakkında geniş malûmat vermektedir.

Sâhibü'l-hayrat Ayşe Hâtun 1766 târihinde vefat etmiş, kabri Karacaahmet'de ve vakfiyeye göre, rûh-ı şerifi için Silâhşor Ahmed Bey tarafından 1767'de yaptırılan Namazgâhının tam karşısındadır.

Namazgâhın yanında olduğu halde Çiçekçi Kahvesi'nin ne za-man yapıldığı bilinmiyor.

Üsküdar Sarayı arâzisinin Sultan III. Osman tarafından halka ihsan buyrulmasından sonra (1755-56) semt İhsaniye adını almış ve Ayşe Hatun Namazgâh(ı) ile Kahvenin yerinin sâhibi olmuştur. Kahvenin Namazgâhla aşağı yukarı aynı târihlerde yaptırılmış ol-ması ihtimal dâhilindedir.

Saray çiçeklerinin buralarda yetiştirilmesi ve çiçek bahçelerinin çok olması da semte Çiçekçi adının verilmesine sebep olmuş olabilir.

Sultan III. Osman tebdil-i kıyâfet ederek ve kendisini Tophâneli Osman Ağa diye tanıtarak Çiçekçi Kahvesine gelir ve halkın ne konuştuğuna, nasıl konuştuğuna bakar, dertlerini dinler, öğrenirmiş.

“Kahvehânenin hemen bütün müşterileri, müdâvimleri, üdebâ, zurefâ, ilim ve sanat, marifet erbâbı” imiş. “Nice beyler, paşalar, ol-gun kalem efendileri bu kahveye çıkarlar, dedikodu yapılmaz, edi-bâne, hakîmâne, rindâne sohbet” edilirmiş.

Bir bakıma Üsküdar'ın mânevî dünyâsını, kültür ve irfan hayâ-tını aksettiren bu kahvede fikir alışverişinde bulunulur, edeple otu-rulur, edeple kalkılır, zevkli ve faydalı saatlerin nasıl geçtiği bilin-mezmiş.

Çiçekçi Kahvesi'nde meselâ Muallim Nâci Bey, Hattat, Müzeh-hip, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'in babası Hattat İlmî Efendi, Tanburî Ahmed, çiçek ebrûları ile cümle âlemi mest eden Ebrû sa-natkârı ve Hattat Necmeddin Efendi, Şâir Hüseyin Hâşim Bey, Üs-küdarlı Şâir Talât Bey,

Üsküdarlı Ressam Hoca Ali Rıza Bey ve bü-yük Vatan Şâiri Mehmed Âkif Bey ile sohbetler nasıl olurdu acaba?

Burhan Felek merhum Yaşadığımız Günler adlı kitabında “iki kısımdan meydana gelen tek katlı ahşap kahvenin üst kısmındaki peykelerde müteber şahsiyetler, alt kısmında ise esnaf tabakası otu-rur, yukarıda konuşulanları edeple ve ibretle dinlerlerdi” diyor.

Meşrûtiyet ile İttihad ve Terakki, Hürriyet ve İtilâf cereyanları kapısından içeri girince Çiçekçi Kahvesi’nin o güzelim, meşhur soh-betleri de bacasından kaçmış, dostluklar bile düşmanlık olmuş. So-nunda kapanarak 1930 senelerinde evvelâ mesken olarak kullanıl-mış ve nihâyet görüp görüp de düşmüşler gibi hazin bir şekilde kaybolmuş gitmiş. Bize de kala kala herhalde yâdigâr olarak sâdece adı kalmış!..

Kitapsız, kütüphânesiz, sohbetsiz yetişen ve çeşitli yollarla kötülöklere, karanlıklara sürüklenmek istenen genç insanlar kaybet-tiğimiz ve kaybetmekte olduğumuz mânevî değerlerimizi, kafayı besleyecek kültürü, fikrî ve ilmî seviyeyi, rûhî gücü nerelerde bula-caklar? Her semtte kütüphâneler kurulsun, her evde ışıklı ufuklar açan kitaplar okunsun, bir zamanların Çiçekçi Kahvesi gibi edeple girilen, edeple çıkılan, ham iken pişiren sohbetler edilebilen kahve-hâneler açılabilse!..

Ayşe Hatun Namazgâhı’nın ve Çiçekçi Kahvesi’nin karşısında, yanında, etrafında, bizim, Türk milletinin koca şahitlerinden biri da-ha var: Karacaahmet Mezarlığı. Yedi sekiz yüz dönümlük bir arâzi üzerine yayılan ve belki de dünyânın en büyük ve en eski mezarlık-larından biri olan Karacaahmet’de Orhan Gâzi’den bu yana Osman-lı târihi yatıyor. Tevhid’in temsili gibi semâya uzanan servilerin al-tında kütüphâneler dolusu târih, ilim, kültür, sanat, medeniyet ki-tapları varmış gibi!.. Rahmet-i Rahman’a kavuşmuş devlet adamları, askerler, kumandanlar, kaptan-ı deryâlar, âlimler, sanatkârlar, tâ-rihe adını bırakmış nice şahsiyet!.. Ne yazık ki, on altıncı asra kadar hiçbir taş, hiçbir iz kalmamış, bilinen en eski taş Kibletü’l-hattatîn, Hattatların Kiblesi olan Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi (V.1520)’nin taşıdır.

Karacaahmet’in de kıymeti bilinmedi. İstimlâkler, talanlar, tahripler, katliam!... Cânım taşlar, âile sofaları Allah’dan korkma-dan mahvedildi. O emsalsiz taşların bir kısmı Türkiye dışına kaçırıldı, bir kısmı bahçe duvarı oldu, atıldı, satıldı, yok edildi!...

Karacaahmet’e her gidişimde, her ziyâretimde Necip Fazıl Kısakürek gelir aklıma ve içim yanar:

Söyle Karacaahmet, bu ne acıklı tâlih!
Taşlarına kapanmış ağlıyor koca târih!

Târih hakikaten sarığı, serpuşu, kavuğu kırılmış, kopmuş, dev-rilmiş, parça parça edilmiş taşlara kapanmış, hüngür hüngür ağlı-yor!...

Unutmamak lâzımdır ki, târih ve dil bir milletin hâfızasıdır ve istikbal bu hâfızayla inşa edilir.

Müfit Ekdal ile hasbihâl

Zeynep Uluant

Doğma büyüme bir Kadıköylü olarak bu güzel semtin cumbalı ahşap evleri ve yemyeşil sâhil şeridinin yavaş yavaş yerini çirkin bir beton yığına terk edişine hüzün ve öfkeyle şahitlik etmişimdir. O günlerden beri içimde yaşattığım eski Kadı-köy hayâlini gözümün önünde canlandıran ve kaybettiklerimizin âdeta en-vanteri olan bir kitap elime geçtiğinde ise hüzünle karışık bir sevinç duy-dum. “Kadıköy” adlı bu kitabın yazarı ismini ilk defa duyduğum doktor Müfit Ekdal idi. Sayfaları çevirdikçe, eski bir film seyrederek gibi annem ve anneannemin kibar ve asil semtinin sokaklarında dolaşır gibi olmuştum. Daha sonra kitabın yazarı ile görüşmek arzusunu duydum fakat acaba ya-zara nasıl ulaşabilirdim? Sağolsun annem, kadım Kadıköylü dostumuz ve komşumuz Eczâcı Melih Ziya Sezer ile olan bir görüşmesinde, kendisinin Müfit Ekdal’ı iyi tanıdığını tesâdüfen öğrenmiş. Onun tavassutuyla ran-devulaştık ve bir kış günü Kadıköy’ün ayakta kalan nâdir eski binâlarından olan evine gittik. Bahçe kapısını açarak içeri girdik ve kapıyı çalarak bekle-meye başladık. Fakat kapı açıldığında bizi bir sürpriz bekliyordu. Çünkü Müfit Bey evde yoktu. Nâzik eşi bizi içeri alarak hemen kahve ikramında bulundu, biraz sonra da Müfit Bey çıkageldi. Bizi görünce şaşırarak “Siz öğleden sonra ikide gelecektiniz” demez mi? Meğerse telefonda bir yanlış anlaşma olmuş ve sabah on birde gelmişiz. Her hâlimden son derece dakik ve programlı olduğu belli olan bu eski İstanbul beyefendisi ajandasını açıp göstererek yanılmadığını ispat etti. Biz ise yakınlarda biraz oyalanmayı göze alarak özür diledik ve öğleden sonra gelmek üzere çıktık. Meğerse kendisinin dışarıda işi varmış. Bizler daha kapıdan çıkarken o, yaşından umulmayan dinç bedeniyle çoktan sokağın köşesini dönmüştü bile...

Birkaç saat sonra mülâkatımıza başlamak üzere Müfit Bey’in salonunda otururken onun, doğduğu evde oturan nâdir insanlardan olduğunu düşünüyordum. Sohbetimizin İstanbul ekseninde dolaşması tabii idi. Me-seleye en mühim noktadan plansız büyüme ve göçten başlayarak söze girdi.

- Osmanlı göçü önlemiş fakat biz önleyemedik. İstanbul’a geliş vizeye tâbi tutmuş. Köyden gelecek olanlar ya kaymakamdan ya muh-tardan ya da vâliden izin alacak. Üsküdar’a Paşakapısı’na gelecek ve kendini kaydettirecek. Orada kaç gün ve nerede kalacağını söyle-yecek. Üç gün kala da subaşı tarafından kontrol edilecek. Osmanlı’ nın devlet teşkilatındaki bu özelliğini başka memleketler almışlar. Mesela Rusya çok

yaptı bunu... Amerika'da da yakın zamana kadar bir eyaletten diğerine vizesiz gidilmezdi. 1888 senesinde İsviçre'de gâyet gizli bir Siyonist kongresi toplanmış. Bunu Osmanlı teşkilât-ı mahsûsası, 1913 yılında ancak ele geçirebilmiş. Burada yirmi madde neşredilmiş. İlk maddesi, kalkınmakta olan bir devleti yıkmak isti-yorsanız diyor erkenden sanâyileşmeye teşvik ediniz. O zaman di-yor köylerden şehirlere büyük akınlar olur onları istediğiniz gibi kullanırsınız. Hakikaten İstanbul'da biz bunu 1950 de yaşadık. Öyle insanlar geldi ki Anadolu'dan burası sanâyileşmiş diye... Anarşist gruplar bunların içerisinde çıktı. Babası İstanbul'a geliyor fakat ço-cuk başka türlü oluyor. İkinci madde de lisânı diyor tamâmiyle de-ğiştirin. Torun dedeyi anlamasın. Ben geçenlerde torunuma "Kızım mektep nasıl gidiyor" dedim, "Dede mektep ne demek?" dedi. İşte yirmi madde de böyle devam ediyor

-Bizi yıkma planı..

-Tipik ama... Tabî bu gidiş iyi değil. En önemlisi âile kaybol-muş. Gustave Le Bon der ki millî verâsetler, kânunlarla, nizamlarla intikal etmez, ancak dedelerle torunlar aynı çatı altında yaşarsa olur. Benim tanıdığım eski âilelerde evin bir reisi vardı. O reis ya büyük-babadır ya babadır, her neyse. Akşam herkes sofraya birlikte oturur-du. Akşam sofrasında dışarıda kalan kimse olmazdı. Dede konuşu-yor orada ve konuşurken millî verâset intikal ediyor. Prens Abbas vardı -Allah rahmet eylesin- âilesine senelerce ben baktım. Bizim konakta hiçbir zaman ikinci sandalyede oturmam. Benim yerim üçüncü sandalyeydi. Yâni protokol öyle...

-Eşimin âilesinde de sofraya yirmi kişi oturulmuş.

-Lamartin İstanbul'a geldiği zaman mahalle teşkilâtını anlatır. Hakikaten o teşkilat burada da vardı. Çıkmaz sokakta Şemsi Bey, karşısında kaymakam Halit Bey filan otururlar. Meselâ ben sokakta oynuyorum, geçerken sorarlar, tabî o zamanki lisanla söylüyorum şimdiki anlamazlar. "Gel bakalım Müfit söyle bakalım bir müsellelesin mesaha-i sathiyyesini" Bütün bunlar ayak üstü... Şimdi birisi böyle söylese, moruk sana ne diyecekler.

Topluma musallat olan yabancı kelime ve bay bay salgınından ve mahallenin âile gibi çocuğu terbiye etmesinden bahsediyoruz. Müfit Bey çok haklı olarak, "toplum sizin çocuğunuzu çalıyor" diyor. Hemen ardından söz mecrâ değiştirerek bizi şaşkırtan bir noktaya geliyor. Meğer Müfit Bey ile ortak ne çok endişemiz varmış.

Misyoner Okulları

- 1820'lerde Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde, bu üç kıtada misyoner okulları açılmış. Bu okulların okuttuğu insanların arasın-da başlangıçta hiç Türk yoktur. Misyoner okullarının başındakilerin hemen hepsi papaz... Hayret edilecek bir şey... Robert Kolej de böyle Bağlarbaşı da böyle, Merzifon'daki müthiş bir şey... Bakın Harput' da üç kolej, bir Amerikan Koleji, bir Fransız ve Alman Koleji var. Listesine bakıyorsunuz bir tâne Türk yok. Niye okutuyor, çünkü bunları ileriye hazırlıyorlar. Bir zaman

gelmişti ki Robert Kolej’de büyük bir Bulgar kalabalığı vardı. Hatta bugünkü Galatasaray Lise-si’nin bulunduğu yerde eskiden İkinci Mahmut’un kurduğu bir Tıp Fakültesi vardı. İsmi de Mekteb-i Tıbbiyeyi Şâhâne idi. Orada Robert Kolej’den gelmiş İstanbullular adında bir Bulgar çocuğu var, son-radan doktor olmuş. İhtilal çıkaran ve Osmanlı’ya karşı ayaklanan-lardan biri de odur. Şimdi şimdi biraz propagandaları azaldı ama gene de var. Bir de biliyorsunuz şimdi kilise evler açılıyor. Bunlar New York’da Board’dan çıkıyor. Bunlardan birinin bir hâtırası var. Diyor ki: Board’dan çıkarken –Osmanlı memleketine gönderiliyor-lar- bize dediler ki “Sizi, dili ayrı, dini ayrı, düşman bir memlekete gönderiyoruz. Bizden maaşınızdan başka bir şey beklemeyin her şey size tâbi” Bunlar hakikaten kendilerini kanıtlamışlar. Mesela ne yapıyorlar? Merzifon’da Merzifon Koleji’ni kuran George White, “Ben Kur’an’ı o kadar iyi biliyordum ki Merzifon Câmii’nde zaman zaman hutbeye çıkıyordum” diyor. Bulunduğu yerde öyle itibar ka-zanıyor ki halk, “Bu adam aslında Müslüman ama ne yapsın çift din kullanıyor” demeye başlıyor. Bir tânesi okul açmadan evvel bir dis-panser açıyor ve halka bedâva bakıyorlar. Hemen bunun arkasından fırın açıyorlar.

-Hep hayâtî unsurlar.

-Tabîî. Anadolu’da, “Gel seninle yemek yiyelim” demezler. “Ekmeği bölüşelim” derler. O fırın ve dispanserle halkı bağlıyor. Robert Kolej’i kuran Cyrus Hemlin isimli papaz, Kırım Harbi esnâ-sında açtığı fırından günde üç yüz bin ekmeği çıkarır. Bunu hâtıralarında yazar. Orduya veriyor bir, ikincisi Kuleli Askerî Lisesi’nin bu-lunduğu yerde hastahâne var. Selimiye Kışlası’nda da hastalar var. Bütün oralara ekmeği veriyor. Bir de ekmeği fevkalâde güzel yap-tığına dâir bilgiler var. Cyrus Hemlin otuz sene kalmış Türkiye’de... Damat Washburn de elli sene kalıyor.

- Eski Türkçe’ye yetişebildiniz mi?

-Üç sene okudum. Kitap harflerini okuyorum fakat el yazısında zorlanıyorum.

-Sanırım 1920 doğumlular kıl payı kaçırmış, siz kaç doğumlusunuz?

-1918 de doğdum.

-Yazabiliyor musunuz?

-Evvvelce çok yazıyordum ama elli senedir yazmıyorum. Bakı-yorum da eski notlarıma 1940 lı yıllarda filan hep eski Türkçe tut-muşum notlarımı...

-Eşimin anneanesi steno gibi derdi eski yazı için...

-Gerçekten çok doğru, steno gibi çabuk yazardım o zaman. Efendim bir de arşivleri ve kitapları incelerken benim çok işime ya-radı. O referanslar benim için çok kıymetli oldu doğrusu. O kaynak-lara inmek, Fenerbahçe kaynakları, Kadıköy’ün konakları için eski yazı çok işime yaradı.

-Biraz da Kadıköyü’nden konuşalım. Eski bir Kadıköylüsünüz.

-Ben Kadıköyü’nde yabancı oldum şimdi.

-Topu topu kaç konak kalmıştır?

-Pek az kaldı. Eskiden mesela Altıyol’dan taramvay durağı var-dı

Bostancı'ya kadar. Akşamüstü gençler Altıyol'da toplanır herkes birbirini tanırdı. Arkadaşınız olsa da olmasa da ismen birbirinizi bi-lirdiniz. Ama artık öyle değil.

Ahşap evlerin yıkılırken çıkardığı feryat

- Bu kitapları yazmaya ve araştırmaları yapmaya sizi ne sevk etti?

-Şöyle. Ta çocukluğumdan itibâren bir ahşap ev yıkılırken acı çekiyordum. Bilhassa o kaplamaların, çivilerin çatır çatır sökülmesi, böyle yerlere dizilmesi, kiremitlerin aşağıya indirilmesi beni çok ra-hatsız ederdi. O büyük konakları yıkarken evvela kiremitleri indi-rirdilerdi aşağıya... İşte bu kiremitler ve kaplamalardan çıkan ses beni çok rahatsız ederdi. Bu rahatsızlık benimle âdeta bütünleşti. Sonra o ahşap konaklar üzerine bir araştırma hissi başladı. Bir kısmının res-mini çektim, yıkılanlardan bir kısmının resimlerini bulmaya çalış-tım. Fakat müşkül şuradan çıkıyor, maalesef bizim milletimizin geç-mişiyle ilgisi yok. Mâziyi bilmeyen de bugünü anlamıyor. Yunan başvekili Venizelos hâtıratında şunu söyler: "Türk milletinin siyâsi hâfızası yok." Size şöyle söyleyeyim. Mesleğim îcâbı bir çok eve gir-dim çıktım. Eğer ev eski bir evse muâyene bittikten sonra kimden aldıklarını soruyorum. Aldığım cevap şu: "Vallahi Doktor bey, ba-bamız keferenin birinden satın almış", evin mâzisini bilen yok.

Söz dönüp dolaşp meşhur hat sanatımıza gelirken Müfit Bey bizim için renkli ve ilgi çekici bir bahis açıyor.

-Hattat Hâmit benim hastamdı. Uzun zaman tedâvi ettim. Son zamanlarında çenesi dahi titriyordu fakat sağ eli titremezdi. Allah vergisi bir şey... Gelişi de şöyle olmuştur. Bir gün benim asistanla-rımdan biri geldi ve şöyle dedi: "Eminönü'nde yaşlı bir hattat otu-ruyor, biraz rahatsız ve zor durumda acaba ona hastanede bir oda bulabilir miyiz?" "Tabii getir" dedim ve getirdi. Ondan sonra ölün-ceye kadar orada tuttuk onu... Her Pazar günü de ziyâretine bir ka-dın gelirdi. Hattat Hâmid'e Diyarbakır'dan filan ufak tefek paralar gönderiliyor. Kadın her geldiğinde paraları alıp gidiyordu. Bir gün gene on bin lira kadar para geldi. Ben dedim ki "Bâri bu parayı has-tahânenin kasasına koyalım hiç olmazsa taburcu olduğunda veririz." Ona haber vermeden hastahâne kasasına koydum. Nereden duy-duysa duymuş kıyâmeti kopardı. "Vay efendim siz bana gelen pa-rayı nasıl hastahânedede saklıyorsunuz?" Verdik, tabii kadıncağız aldı götürdü. O kadına âşıktı. Son deminde bana değil ama asistanıma söylemiş. "O kadın iyi bir kadın değil galiba" demiş.

-Sizin gibi kaç kişi vardır acaba doğduğu evde oturan?

-Herhalde çok azdır. Zâten İstanbul'da İstanbullu'nun adedi az, yüzde yedi sekizi geçmiyor.

-Sizin için en birinci Kadıköy müdür İstanbul'da?

-Kadıköydür.

-Ondan sonra hangileri gelir?

-Gene Kadıköyü.._

-Ya Boğaziçi?

-Gâyet tabii boğazi severim ama orada mı yaşarsın burada mı deseler

Kadıköyü'nü tercih ederim.

-Kadıköy'ün öyle bir özelliği var sanırım. Alışkanlık yapıyor.

-Tabii Kadıköy'den gidenlerin çoğu döner.

-Mazhar Osman'ı tanıdınız mı?

-Tabii.

-Hemen yakınınızda bir Mazhar Osman Sokağı var, acaba orada mı oturuyordu.

-Hayır efendim değil. Maalesef evi yıkıldı ve âile, yıkılan evin bir resmini dahi çekmemiş. Reşâdiye kışlalarında akliye, asabiye hastahânelerini yapmıştır hoca. Onun bir eve gelişi vardı akşamları, görülmeye değerd. Hanımı ve beş çocuğu sırayla dizilirler, hanım önce olmak üzere elini öperlerdi. Çocuklar en iyi şekilde yetişti. Bir İngiliz tayaları vardı. Çocuklar da hayskul'da okuyorlardı. Bir gün baktım Mazhar Hoca İngiliz hoca ile tavla oynuyor. "Ben bununla neden tavla oynuyorum biliyor musun, İngilizce öğrenmek için" de-di. Allah rahmet eylesin. Ama öyle otoriter, pederşâhi bir adamın çocuklarının evin resmini bile çekmemesi beni hayrete düşürmüştür.

Bana şöyle anlatırdı. "Ben" derdi "Aksaray'da beş kuruşa ölü beklerdim."

Bu arada Lisa Behmoaras'ın yazdığı biyografiyi konuşuyoruz. Müfit Bey kitabın haklı olarak çok tenkit aldığından bahsediyor. Bence de bir biyografiye bu derece mahrem teferruat katılmamalıydı.

-Mazhar Hoca katiyen dalkavukluk etmeyen bir insandı. Bu yüzden cumhuriyet devrinin bazı simâları onu pek sevmezlerdi. Hatta şöyle anlatırdı. "Dâvet olur Ankara'ya gideriz, konuşulan ko-nuşulur, sonra herkes bakanın yemek dâvetine gider, ben ise Anka-ra Palas'a döner odamda kitabımı okurdum."

Bir gün hiç unutmuyorum. Hapis psikozlarını anlatıyor. Maz-har Hoca'nın derslerinde de o sınıfın talebeleri yer bulamazdı. Çün-kü kasap bakkal bile en ön sıraya deli görmek için otururlardı. Çağı-rın dedi, hademe paltolu şapkalı kendi hâlinde bir adamı getirdi. Hoca anlatıyor: "Bu adam Mâliye'de tahsildarmış, zimmetine atmış lira geçirmiş, bunun için onu mahkemeye vermişler ve Üsküdar Ha-pishânesi'ne atmışlar. Orada aklını oynattığı için bana akliye asabi-ye hastahânesine getirdiler. Şimdi bu adam atmış lira çalacağına altı yüz bin lira çalsaydı ne oraya giderdi ne bana gelirdi. Bana bakın, çalacaksınız çok çalın yoksa bana gelirsiniz."

-Hangi hocalarda okudunuz?

-Bizim hocalarımız Almandı. Hitler'in kovduğu Yahûdi asıllı hocalardı. Hukukta da felsefede de Almanlar vardı. Tabii dersleri tercüme ile okuturlardı.

-Siz kaç mezunusunuz?

-1942

-Devre arkadaşlarınız ?

-Nihat Dorken, İlhan Ulagay.

Biraz da tıp

-Klasik tıp ile şimdiki tıp arasında çok fark var mı?

-Çok var. Şöyle söyleyeyim. Dirim diye bir mecmua var ayda bir gelir, Amerika’da çıkıyor. Baştan aşağı tıbbî ve yeni şeylere âittir. Burch Winsor diye bir profesör, elektro kardiogramın babası... O, mecmuanın başına bir makale yazmış. “İki türlü doktor vardır diyor. Bir tânesi pahalı, ışıklı, son derece hassas âletlerle ve ekip hâlinde teşhis koyar ve sonra hasta yalnız kalır. İkinci tip doktor ise hastası-nın yatağının kenarına oturur hastasını muayene eder ve sonra da tâkip eder” diyor. Bunu söyleyen Winsor... Kırk beş senesinde ben Numune Hastahânesi’ne asistan olarak girdim. Safra kesesi röntge-ni çekmek meseleydi. Çünkü akşamdan bir ilaç veriliyordu. Hasta ilacı içiyor ve kusuyordu. Yani bir meseleydi. Ultrason çıktı her şey halloldu. Tıpta büyük ilerlemeler var. Aklımıza gelir miydi başkası-nın kalbiyle yaşayacağımız.

-Güney Afrikalı doktor Barnard değil miydi?

-Evet. Ben o sırada Londra’daydım. Christian Barnard konfe-rans veriyordu. Tuhaf bir adamdı, yakışıklı bir adamdı da... İngilte-re gibi soğuk bir memlekette baştan aşağı beyazlar giymiş olarak kürsüye çıktı. Hatta teybe almıştım konuşmasını... Ön sıralarda da sağlık hizmetleriyle uğraşan bir İngiliz milletvekili oturuyormuş. Konuşmanın sonunda, “Senin kalp nakli için harcadığın bu kadar parayla ben kaç Parkinson hastasını iyileştiririm” diye lüzumsuz bir konuşma yaptı. Fakat Bernard hiç sinirlenmedi, sâdece şunu sükû-netle söyledi: “Bu kadar böbrek ya da karaciğer nakli yapılıyor si-nirlenmiyorsunuz da kalp nakline niçin bu kadar sinirleniyorsunuz?” Tabî o lüzumsuz çıkış sâdece kendini göstermek için yapılmış bir mânasızlıktı.

-Siyâmi Ersek ile de herhalde yakın tanışıklığınız var.

-Tabî...Siyâmi Ersek’in hastahânesinin bulunduğu yer vaktiyle boş bir tarlaydı. Ondan sonra oraya bir tüberküloz hastahânesi yap-tılar. Ama Heybeli Ada’da da bir Tüberküloz hastahânesi var. Siyâ-mi oradaydı. Haydarpaşa’ya akciğer cerrahî olarak geldi. Fakat o es-nâda İngiltere’den üç tâne doktor gelmişti. Cerrahpaşa’da konferans verecekler. Bir tânesi, Nixon bir tânesi Vooler... Birisi dâhiliyeci, bi-risi cerrah, birisi anesteziist... Bizim bir sınıf arkadaşımız vardı. Ni-hat Dorken... Ne yaptı yaptı orada bunlarla çalıştı. Siyâmi de ora-daydı, isterseniz bizim hastahâneye gelin dedi ve aldı onları buraya getirdi. Kalp cerrâhisi böylece kurulmuş oldu. Allah rahmet eylesin Siyâmi’nin hizmeti büyüktür.

Değiştirilen sokak isimlerinden, Kadıköy’ün eski doktorlarına ve gene değiştirilen okul adlarına geliyoruz. Bu arada ortaokulda Kenan Evren ile aynı sınıfta okuduklarını da öğreniyoruz. Doğma büyüme Kadıköylü olan annem okuduğu ilkokul binâsının Zühtü Paşa’ya âit olduğunu Müfit Bey’in Kadıköy kitabından öğrendiğini söylüyor

-Zühtü Paşa devamlı okuyan bir insanmış. Çok defa Paris’e ve İngiltere’ye gidip gelmiş. O konağın yerinde asıl başka bir konak varmış gene Zühtü Paşa’nın ama o yandıktan sonra bu yapılmış.

-Peki Çamlıca hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Eskiden Çamlıca’da pek az ev vardı. Onlar da ahşaptı. Oraya insanları tebdil-i hava için yollarlardı. Siz Çamlıca Lisesi’nde mi

okudunuz?

-Hayır Kadıköy Kız Lisesi'nde okudum.

-Mermer konakta...

-Evet, sınıfımızın kapı kolları bile kristaldendi.

-O konakta benden bir konuşma istediler. Beş altı sene önce, üst kattaki salonda uzun bir konuşma yaptım ve konağı anlattım. Pren-ses Nimetullah Hanım'ındır o konak... Mahmut Muhtar Paşa'nın hanımını hiç unutmam çocukluğumda âilemle birlikte bir bayram sabahı ziyaret etmiştim.

Hiç istemediğim halde, sözün burasında dayanamayarak araya giriyor ve böylesine değerli bir târihî eserin bu şekilde heba edilmesini anlayamadı-ğımı söylüyorum. Müfit Bey bunun üzerine şöyle devam ediyor:

-O konuşmayı yaptığım gün müdire hanım geçenlerde bir İngi-liz çiftin gelerek köşkü ziyâret etmek istediklerini, hemen İngilizce hocasını çağırdıklarını fakat bir türlü anlamadıklarını ve çiftin çe-şitli fotoğraflar çekerek kartvizitlerini bıraktıktan sonra ayrıldıkları-nı anlattı. Ben hemen karviziti istedim ve karttaki numaraya köşkle neden ilgilendiklerini soran bir faks çektim. "Büyükbabamız Baker âilesi orada sekiz sene oturdu" diye cevap gelmez mi? Ben de he-men mal bulmuş mağribî gibi yazdım, "onlara âit bilgi gönderir mi-siniz" diye gönderdiler. Hatta o esnada sekiz yaşında olan babaan-nelerinin resmini dahi gönderdiler.

-Ne kadar güzel bir davranış...

-O resmi de konaklar kitabına koydum.

-Binânın şimdiki durumu nasıl?

-Geçen sene bir mîmar hanım telefon etti dedi ki, "Doktor Bey siz konağın eski hâlini biliyor musunuz. Buranın projesini çıkaraca-ğım acaba bana yardım eder misiniz?" müdür söylemiş. Gittim ha-kîkaten nerede ne var gösterdim.

-Bizim zamanımızda orada sınıflar vardı hâlâ öyle mi?

-Hayır şimdi sâdece müdüriyet var. Biliyorsunuz bir ara öğren-ciler terlikle girerdi oraya...

-Ben o uygulamaya yetişmedim. Sanırım benden önceki jenerasyon-muş o...

-Fakat arka taraf berbat olmuş. Rastgele yapmışlar, ben şaşır-dım. Hatta orada Beşir Ağa vardı, haremağası, onun iki odası vardı, tuvalet yapmışlar.

-Bizim okuduğumuz sınıflardan biri çatıdaydı acaba orası ne olarak kullanılıyordu?

-Çatıda, evdeki halayık kızlar yatardı.

Müfit Bey'in çizdiği plândan anlıyorum ki benim orta katta okudu-ğum sınıf Mahmut Muhtar Paşa'nın odası, karşısındaki sınıf ise Nimetul-lah Hanım'ın odasıymış. Tüylerimin ürperdiğini hissediyorum. Bana bu bilgileri verdiği için kendisine minnettârim. Âilenin geçmişi üzerinde ya-bancı kaynaklara dayanarak anlattıklarından sonra ise acıklı sona geliyo-ruz. Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın kızı olan Nimetullah Hanım'ın çocukları

Mısır'da Nâsır'ın iktidâra gelmesinden sonra gelirleri kesildiği için darda kalırlar. En küçük evlat Alaattin Bey konakta bir müzâyede düzenler. Portakaloğlu'nun (Raffi Portakal'ın babası) düzenlediği müzâyedede Müfit Bey de vardır.

-Kaç senesindeydi bu müzâyede?

-Söyleyeyim. Elli civârındaydı, elli beş falandı. Alaattin Bey her şeyi satıyor. Kapıdan mermer basamaklardan girince sağ tarafta bir oda sol tarafta bir oda vardı. Bir taraftaki oda baştan aşağı maun rengiyle döşenmiş bir taraftaki tamâmiyle beyaz lake... Bir gün İl-ham Gencer ile bir yerde konuşuyoruz. Nereden açıldıysa söz Mah-mut Muhtar Paşa Konağı'na geldi. Orada beyaz lake bir piyano var-dı dedim. "O bende" demez mi?

Annem bir anda hatırlayarak söze giriyor ve rahmetli üvey babasının da bu müzayededen birkaç parça eşya aldığını söylüyor. Nereden nereye... Müfit Bey devam ediyor.

- Orada sarı bir büfe vardı limon ağacından yapılmış. İnanır mısınız içindeki tabaklar daha hiç kullanılmamış. Onu getirdiler gösteriyorlar, fiyat da gittikçe artıyor. Modalı bir hanım vardı, kırk dedi ve onun üzerinde kaldı, arkadaşları geldiler tebrik ettiler. Bü-tün bu eşyaların hepsi Avrupa'dan gelmişti. Hele bir ipek Çin halısı vardı ki aman yâ Rabbim ne kadar güzeldi.

Müfit Bey ile sohbet tatlıydı fakat zaman diye de bir mefhum vardı. Artık eve dönmek Kadıköy ufuklarından Avrupa yakasına topu fırlatmak zamânı gelmişti. Çalışma odasında yer alan Hattat Hâmid'in hediye ettiği hattı, bir dostunun çizdiği harika karikatürü de gördükten sonra kendisinden izin istedik. Gider ayak aynı zamanda babamın da okuyucusu olduğunu öğrendikten sonra gene görüşmek dileğiyle vedâlaştık. Bir mülâkat daha böyle bitmiş ve doğduğu evde oturma şansını yakalayan müstesnâlardan birini tanıma fırsatı bulmuştum. Oturduğum semt Levent'e doğru direksiyon kırarken düşünüyordum. "Acaba koca İstanbul'da bu şansını yakalamış kaç kişi vardı?"

Annemarie Schimmel

Zeki Önsöz

2007 Unesco ‘Mevlânâ’ yılında, Mevlânâ’yı batıya tanıtmak istiyoruz. Ama Mevlânâ hakkında değerli eserler yazan, zamânımızın tanınmış İslâm bil-gini, Türk kültürüne büyük hizmetleri olan Annemarie Schimmel’i anmadan geçemeyiz.

Annemarie Schimmel adını ilk defa 1973 yılında Sâmiha Ayverdi hakkında yazdığı Almanca bir makâlede²¹ gördüm. Bu yazıda Schimmel, Sâmiha Ayverdi ile nasıl tanıştığını, tasavvufla ilgili ko-nuşmalarından çok hoşlandığını, Osmanlı İmparatorluğu’nun par-lak geçmişi ile ilgili kitaplar yazdığını, onun İstanbul Geceleri ve di-ğer eserlerinin duygu ve ruhi düşünce ile yoğrulduğunu eserlerin-den örnekler vererek anlatmakta idi. Bu yazıyı tercüme ettim. An-kara Ticaret Odası Dergisi Kasım 1974 sayısında yayınlandı. Kendisiy-le tanışmam Almanya’da Krefeld şehrinde 4 Ekim 1980’de bir uçak şirketinin düzenlediği Mevlânâ’yı anma ve semâ gösterisi sırasında oldu. Bu toplantıda “Mevlânâ Hayâtı ve Eseri” konulu bir konuş-mayla Almanlar’a Mevlânâ’yı anlattı. Konuşmasından sonra eşimle berâber yanına gittik, tebrik edip, kendimizi tanıtp “Biz Sâmiha Anne’nin evlâtlarıyız” dedik. O da “Dünyânın neresine gitsem Sâ-miha Abla’nın talebelerine rastlıyorum” dedi. Onunla Sâmiha An-ne’den, İstanbul’dan, Türkiye’den konuştuk. Aradan yıllar geçti, Amerika’dan bir toplantı vesilesi ile geldiği Almanya’da Düssel-dorf’ta bir ‘Hat’ konferansında onu dinlemeye gittik. İrticalen yap-tığı bu konuşmada bilgisi ile dinleyenleri âdeta büyülemişti... Emek-li olup, Amerika’dan döndükten sonra Bonn’a yerleşmişti. 13 Hazi-ran 1993’da Neuss şehrinde “Mevlânâ’yı Anma ve Semâ Gösterisi” düzenledik. İstanbul’dan Tuğrul İnançer başkanlığında Semâzenler ve müzisyenler ile Ahmet Özhan geldi. Merhum Celaleddin Çelebi de kâfilede idi. Annemarie Schimmel’i bu toplantıda Mevlânâ hak-kında bir konuşma yapması için dâvet ettim. Hemen kabul etti. Toplantı şehrin büyük bir salonunda yapıldı. Schimmel’in ve Çele-bi’nin konuşmalarını kızım Gamze Önsöz tercüme etti. Bu unutul-maz toplantının sonunda “Sizi Köln’den buraya yorduk efendim” dediğimde, mütevâzı bir şekilde “Hz. Pir’i anlatmak hiç yorgunluk olur mu?” demişti.

²¹ Schimmel, Annemarie; Eine İstanbuler Schriftstellerin, Festschrift für Otto Spies, Wiesbaden 1967.

Annemarie Schimmel, daha gençlik yıllarında Mevlânâ'nın eserlerini, fikirlerini tanımış, kendi ifâdesi ile hayâtını sâdece İslam tasavvufunun değil genel olarak mistisizmin de bu en büyük şâirine hasretmiştir... Bütün dünyâda Mevlânâ'yı en iyi bilenlerden biri olan bu büyük âlim, 'Rûmî' Ich bin Wind du bist Feuer' (Diederichs Verlag) isimli eserinde büyük mutasavvıfın hayâtı ve eserini Mevlâ-nâ'nın semboller dünyâsında seyahat ederek onun dünya görüşü-nü, aşk anlayışını, şiire bakışını ve dua hakkındaki fikirlerini kendi şâirâne üslûbuyla sunmuştur. Kitap baştan sona Mevlânâ'nın kul-landığı sayısız mecaz ve esprilerle âdeta bir dantel gibi dokunmuş-tur. Bu eser, Senail Özkan tarafından Mevlânâ Celâleddin Rûmî 'Ben Rûzgârım Sen Ateş' adı ile (Ötüken Yayınevi) güzel bir tercüme ile dilimize kazandırılmıştır. Schimmel'in bu eseri Mevlânâ'yı anlamak isteyenler için vazgeçilmez bir kaynaktır. Yalnız bu eser değil, onun İslâm tasavvufu konusundaki 'Mystische Dimensionen des Islam' (Diederichs Verlag) adlı eseri de (Türkçesi: Tasavvufun Boyutları, Ender Gürol terc.) sahasındaki en önemli kaynaklardan biridir. Bütün ömrünü İslâm'ın batıda daha iyi anlaşılması için sayısız ilmî eseri hazırlamak için harcayan, bu arada Türk kültürü ile ilgili de-ğerli eserleri olan Annemarie Schimmel kimdir?

Annemarie Schimmel hayat hikâyesini otobiyografik eserinde²² anlatmıştır. 7 Nisan 1922'de Almanya'nın Erfurt şehrinde doğdu. Babası bir posta memuru idi. Onun doğuya yönelmesinde babasının İslâm'a duyduğu ilgi yol göstericidir. 15 yaşında Arapça öğrenmeye başlayan, 16 yaşında liseyi bitirdikten sonra oryantilizm tahsil et-mek için Berlin'e giden Schimmel, henüz 19 yaşında Berlin'de dok-torasını verir. Savaş yıllarında Dışişleri Bakanlığı'nda tercüman ola-rak görev yapar. Savaştan sonra Marburg Üniversite'sinde doçent-lik tezini verir 1953 yılında profesör unvanını kazanır. Marburg Ünivesitesi'nde doktora verdiği sırada Türkçe'yi de mükemmel bir biçimde öğrendiği gibi İstanbul'a gelerek tasavvuf üzerine çalışma-lar yapmıştır. Bu yıllarda 'İstanbul' dergisinde Cemile Kıratlı müs-tear adıyla çok güzel bir Türkçe ile kaleme alınmış yazıları çıkar.

1955 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde profesör olarak göreve başlar. Ankara'da kaldığı yıllarda Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Behçet Necatigil, Selahattin Batu, Halide Nusret Zorlutuna, Sâmiha Ayverdi, Nihad Sâmi Banarlı, Mehmet Önder, Bedri Rahmi Eyüpoğlu gibi şâir ve yazarlarla yakın dostluk-lar kurar. Bu arada Ankara'da genç bir mühendis Osman Tarı ile hayâtını birleştirmişse de bu evlilik bir süre sonra boşanmayla so-nuçlanır.²³ Schimmel 1950'lerin sonunda ülkesine döner ve Bonn Üniversitesi İslâmî Bilimler Bölümü'ne profesör tâyin edilir. 1967 yılında Harvard Üniversitesi'nin teklifini kabul ederek Amerika Bir-leşik Devletleri'ne gider. Burada tam 25 yıl Indo-Muslim Culture profesörü olarak görev yapar.

²² Schimmel, Annemarie; Mein West Östliches Leben, C.H. Beck Verlag München, 2003.

²³ Ayvazoğlu, Beşir; Defterimde Kırk Suret, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1999.

1992 yılında emekli olan ve Almanya'ya geri dönen Schimmel hepsi de İslam kültürü ile ilgili yüzden fazla değerli esere ve sayısız makâle ile ilmî yayına imzâ atar. İngilizce, Fransızca, Almanca, İtal-yanca, Hollandaca, İsveççe, Çekce, eski Yunanca, İbranice, Türkçe, Farsça, Arapça, Peştuca, Sindce ve Urduca bilen Schimmel bu diller-de yazılmış bütün kaynakları okumaktadır..

Alman Yayıncılar Birliği 1995 yılında Annemarie Schimmel'e Barış Ödülü'nü verdi. Bu ödül Almanya'da tartışmalara sebep oldu. Çünkü Schimmel bir televizyon söyleşisinde Salman Rüşdi ve Tes-lime Nesrin'i - öldürülmeleri için fetvâ verilmesini doğru bulma-makla berâber- hiçbir şekilde tasvip etmediğini, bu iki yazarın san-sasyon yoluyla şöhret kazanmak için milyonlarca insanın duygularına ve inançlarına hakâret ettiğini söyledi. Bu görüşleri yüzünden bâzı Alman aydınları tarafından karalama kampanyasıyla yıpratıl-mak istendi. Hâlen de bâzı Alman internet sitelerinde Schimmel'e karşı bu karalama kampanyası devam etmektedir. Batıda İslâm hak-kındaki peşin hükümlere karşı yüzlerce eseri ile ilmî gerçekleri orta-ya koyan Schimmel en son olarak bu batı bağnazları ile mücâdele etmişti. Newyork 11 Eylül terör olayından sonra İslam korkusunun had safhaya ulaştığı Almanya'da Lessing, Rückert, Goethe, Heine, Rilke gibi İslam'a yakın büyük yazar ve düşünürlerin fikir geleneği vardır. Zamânımızda Katharina Mommsen ve Schimmel bu halka-nın devâmıdır.

Schimmel hayâtı boyunca batı dünyasında İslam'ın daha iyi anlaşılması ve müslümanların müslüman olmayanlarla barış içeri-sinde yaşaması için gayret etmiştir.

Annemarie Schimmel 26 Ocak 2003 tarihinde Bonn'da 81 yaşın-da vefat etmiştir

*

Annemarie Schimmel, 20. yüzyılda Mevlânâ'nın izinden gelen Pakistan'ın büyük şâiri Muhammed İkbâl'in Câvitnâme'sini Türkçe-ye tercüme etmiştir. (Kültür Bakanlığı-1958) Almacaya Türkçeden çevirdiği eserler ise; Yakup Kadri-Nur Baba-Flamme und Falter (Flo-restan-1947) Aus dem goldenen Becher. Yediyüz yıllık Türk Şiiri Antoloji -Önel Verlag-1989) Yunus Emre, (Önel Verlag-1989) Herr Demirci heisst einfach Schmidt (Türk İsimleri ve Anlamları-Önel Verlag-1992)300 Türkische Volksratsel (300 Türk Halk Bilmecesesi-Önel Verlag) Mein Bruder İsmâil (Kardeşim İsmâil-Önel Verlag-1990).

Annemarie Schimmel 1952-1959 yılları arasında Türkiye'de ya-şarken gördüklerini, anılarını ve tanıdığı insanları Batı Doğu Hayâtım ve Kardeşim İsmâil isimli eserlerinde 50'li yılların Türkiye şehirlerini, özellikle İstanbul, Ankara ve Konya'yı, insanlarımızı sıcak, sevgi dolu bir dille anlatmıştır. Schimmel, kardeşim dediği marangoz İsmâil Mıhoğlu'nu Konya'da 17 Aralık 1954'da Mevlânâ'-yı anma törenleri sırasında tanımıştır. Schimmel'in anlattığına göre, Konya'nın köklü bir âilesinden gelen ve çocukluğundan beri Mevle-vî geleneği ve terbiyesi ile yetiştirilmiş İsmâil samîmi, cömert, şef-katli, misâfirperver, ârif, dost canlısı ve edepli,

öğrenmeye meraklı, âilesine düşkün, eşine ev işlerinde yardım eden, duygulu, güleç yüzlü, anlayışlı bir insandır. Yazar Konya'ya geldiğinde eski bir Konya evi olan İsmâil'in evinde kalır. Misâfir odasında minderlerde oturur sohbetler yapar, ney dinler, yüklükten çıkarılan yer yatağın-da yatar. İsmâil, Schimmel'in Almanya'dan gelen akraba ve dostla-rını da karşılar ve misâfir eder. İsmâil'in çocukları onu 'Cemile Hala' diye çağırır. İsmâil'in içinde Almanya'ya gitme, bu ülkeyi tanıma arzusu belirir. O yıllarda Almanya'ya gelmek kolaydır. 1959 Şuba-tında Lengerich şehrinde bir mobilya fabrikasında çalışmak üzere Almanya'ya gelir. Schimmel'in Berlin'deki dostları Ostern tâtilinde onu Berlin'e dâvet ederler. İsmâil burada kaldığı 4 günün sonunda Lengerich'e dönmeden evvel hafif bir ateşlenme sonucu vefat eder. O gece Kadir Gecesi'dir ve İsmâil daha 42 yaşındadır. Dostları onu Berlin'deki Müslüman Mezarlığı'na defnederler. Schimmel bu acı haberi son evladını kaybeden İsmâil'in annesine nasıl söyleyeceğini düşünür. Fakat anne onun bu durumunu anlayarak teselli eder, "Üzülme, Almanya toprağı onu kendine çağırdı. O hep oraya git-mek istiyordu, şimdi ebediyen sizin misâfiriniz oldu" der.

Annemarie Schimmel, Mevlânâ'nın yolunda geçirdiğı hayâtı, eserleri ve yaptığı mücâdele ile bizden birisi değil mi?

Manisa Müftüsü Âlim Efendi ve Manisalı mûsikîşinaslar

Cemil Altınbilek*

Yıllar önce, İstanbul'da Kubbealtı Akademi Kültür ve Sanat Vakfı-mûsikî kurslarına devam ettiğimi anlatırken, Manisalı Müftü Ahmet Âlim Efendi (1875-1930) adında önemli bir mûsikîşinas-bestekârimiz ol-duğunu ve eserlerinin de Manisa il kütüphânesinde bulunduğunu bu şahsın aynı zamanda Manisa ve çevresinde millî mücâdeleyi baş-latan önemli bir kahramanımız olduğunu öğrenmiştim.

Sonrasında, Manisa Mesir konferansları çerçevesinde Neyzen Selâmi Bertuğ'un Âlim Efendi üzeri-ne yaptığı çalışması, Turizm Derne-ği'nin dergisinde 1983 yılında ya-yınlanmıştı.

Biraz araştırınca; Çağatay Uluçay'ın Manisa ünlüleri kitabında, Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi'nde, Nazmi Özalp'ın Türk Mûsikîsi Târîhi'nde Âlim Efendi'ye yer vermiş oldu-

Mahmut Kemal İnal'ın Hoş Sedâ-Son le bahsedilmişti.

dâhil olması, bu eserin anlatımıyla, Halil Can tarafından refere edilerek, yine zamânının tâbiriyle, hal-tercümesinin takdim edilme-si ile olmuştur. Demek ki, Âlim Efendi tanınmayan bir mûsikîşinas değildi. Önemli mûsikî mahfillerinin müdâvimi Neyzenbaşı Halil Can'ın yakından tanıdığı ve tanıttığı bir sanatkâr olarak, Âlim Efen-di'nin; diğer kaynak eserler de göz önüne alındığında, mûsikî erbâ-bı tarafından bilinip, takdir edildiği anlaşılmaktadır.

Târîhi kaynaklarda bahsi geçen ve notalarını, değerli koleksi-yoncu üstat Kânûnî Cüneyt Kosal'dan temin ettiğimiz, Âlim Efen-di'ye âit ve Selâmi Bertuğ tarafından isâbetle kritiği yapılan, "Bâ se-lâm devr-i kebîr et hep makâmâta bu gün / Gel Hicâze Kâr-ı nâtk ile beyte dâhil ol." mısraları ile başlayan, "Hicaz Kâr-ı Nâtk" eseri ise; Âlim Efendi'nin bestekâr yönünü anlatmaya yeterlidir.

* Av.Cemil Altınbilek, İstanbul Manisalılar Derneği Başkanı.

Mûsikî söylemek, mûsikî lisânıyla halleşmek anlamına gelen kâr-ı nâtıklar, klasik bir beste formu olup, genellikle hocalar tarafın-dan, mûsikî öğretmek için yapılırdı. Her cümlesinde başka bir ma-kam adı ile, adı geçen makâmın karakteristik nağme ve seyri göste-rilir, her yeni cümlesinde de başka bir makâma geçilerek, komşu makamlar gezilir, hattâ çok farklı ses dizilerine ulaşılır ve nihâyet baştaki makâma dönülerek karar verilir, böylece beste tamamlanır. Cümle uzunlukları da, şiirdeki mısra ve beyit mesâfeleri kadar ola-bilmektedir.

Âlim Efendi'nin "kâr-ı nâtık"ı 15 beyit ve 15 ayrı makam oldu-ğu gibi, tatbıkatta pek görülmeyen şekilde, her iki mısradan meyda-na gelen beyitler de ayrı ve uygulaması zor, çok darplı usuller ile 15 ayrı girift usûlde bestelenmiştir. Sâdece bu eser dahi, Âlim Efendi'-nin mûsikî ilmine vakıf, esaslı bir hoca-bestekâr olduğuna delâlet eder.

Ayrıca, kritiği yapılan diğer eserler: Şehnaz makamındaki beste, "Gerçi ol şeh nâz ederse gönlümüz mahzûn olur", Bestenigâr makâmındaki beste, "Mihr ile bakmaz felek bu tâli-i âvâreme" ve Beste-nigar ağır semâî, "Öyle bir âfet-i yektâ-yı emelsin meleğim" mısra-ları ile başlayan parçaların her biri, bestekârının esaslı bir hoca oldu-ğunu anlatmaya kâfidir. Son eser olarak zikri geçen ağır semâînin güftesi, kendisinden 20 yıl sonra yaşamış bestekâr Aleko Bacanos tarafından da sabâ makâmında bestelenmiştir. Bestelediği eserlerin güftelerini de kendisinin yazdığını bildiğimiz Âlim Efendi' nin, bu güftesinin, hâlen çalınıp, söylenen meşhur bir şarkı olması, pek çok şiiri bulunan Âlim Efendi'nin şâir yönü hakkında da fikir vermeye yeterlidir.

*

İnternetteki mûsikî sitelerinde notasına tesâdüf ettiğim, "şûrîde (perîşan) ve şeydâ kılan-yârin cemalidir beni" mısraî ile başlayan nihâvent ilâhînin bestekârının Manisalı Âsım Molla olması beni, Âsım Molla'yı araştırmaya yöneltti. Öğrendim ki Âsım Molla (do-ğumu 1839), Manisa'nın Kadızâdeler nâmı ile mâruf şâir ve mûsikî-şinas bir âilesinden geliyor, en önemli talebesi de, bilâhare Âlim Efendi'nin mûsikî hocası olacak, Çerkez Hâfız Mehmet Efendi (ölü-mü 1906).

Karşıma çıkan dikkat çekici bir başka vak'a ise; Manisa'lı Çelebizâdeler âilesinden gelen müderris (medrese öğretim üyesi) Cev-det Efendi (1839-1939), "Şemsü'l-irfan" (irfan güneşi) adı ile kur-duğu özel okulda, İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça ve Farsça dil dersleri yanında mûsikî dersleri veriliyor ve buranın mûsikî ho-cası da Çerkez Hâfız Mehmet Efendi. Bu okulda öğrenilen eserler ile konserler tertip ediliyor ve bu konserlere civar kasabalardan dahi dinleyiciler geliyor.

Âlim Efendi'nin çağdaşı ve Manisalı diğer mûsikîşinaslar ara-sında, aynı zamanda neyzen ve şâir, Manisa Mevlevihânesi Şeyhle-rinden, Âlim Efendi'nin de hocalarından Hasan Rüştü Efendi ile müderris hacı Mûsâ Efendi, Kasapzâde Ahmet Efendi, Asgar Efen-di, Keşfi Bey'in babası Manisa Mevlevihânesi'nde naathan ve ney-zen Hâfız Mehmet Efendi ve yakın târihe kadar yaşamış olan Ço-rapçı Ahmet Efendi nâmıyla mâruf Ahmet Esat Uğurlu'yu sayabi-liriz. Aynı târihlerde bendenizin

babaannesinin babası olan Mehmet Dede'nin de kudüm ve bendir vuran, bir neyzen olduğu, âile hâtı-ratı içinde nakledilegelmektedir.

Âlim Efendi'nin kayıtlarda gösterilen ilâhîleri ve ney sazını icrâ eden bir neyzen olması da; hocalarından birinin ve bu gün kullanı-lan batı tarzında notayı öğrendiği Manisa Mevlevihânesi'nden Hil-mi Dede ve geçmişte kullanılan Hamparsum notasını öğrendiği İz-mir Mevlevihânesi'nden Şeyh Cemâlettin Efendi olması sebebiyle, Âlim Efendi'nin Manisa Müftüsü olarak bir din bilgini olmasının yanında, Manisa Mevlevihânesi'ne mensup bir Mevlevî dervişi ve-ya muhibbi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, aynı târihlerde hem din adamı, hem de Mevlevî olan ünlü bestekâr Râkım Elkutlu Hoca da İzmir'dedir. Tanbûrî Ali Efendi'nin, amca oğlunun Manisa'da görevli bulunması sebebiyle, son döneminde Manisa'da ikâmet et-tiği bilinmektedir.

*

Âlim Efendi, mûsikîşinas kişiliğinin dışında ise; bir millî mücâ-dele kahramânıydı;

1919'da İzmir'de toplanan, Müdâfaa-i Hukûk-ı Osmâniye Cemiyeti'nin tertip ettiği kongreye, Manisa temsilcisi olarak katılmış, Bölgenin Yunanlılar tarafından işgâlini müteâkip, Müftü kimliği ile "Cihat Fetvâsi" vermiş, Manisa'da millî mücâdelenin başlamasını sağlayan "Cemiyet-i İslâmiye" teşkilâtının, kurucuları arasında yer almış ve reisliğine getirilmiştir. Yunan zulmünü vâkıaları ile tespit ederek gerekli yerlere rapor edip telin etmiş, "İşgâl karşısında ka-dınlar gibi ağlamaktansa, erkekler gibi ölmeliyiz" diyerek, çektiği telgraflar ile Âyan Meclisi'ni dahi Millî Mücâdeleye dâvet etmiştir. Bu cemiyetin toplantı ve faaliyetlerinden rahatsız olan Yunan ma-kamları, Âlim Efendiyi îdâma mahkûm etmesi üzerine, evi sarılan Âlim Efendi, arka kapıdan kaçarak, önce Akhisar'a, sonra Balıke-sir'e geçmiş, Kuvâ-yı Milliye çalışmalarına katılmış, Balıkesir kong-resinin ikinci başkanlığında bulunmuştur. Buradan da İstanbul'a giderek bir müddet burada kalmıştır. Bütün bu faaliyetleri ile Kur-tuluş Savaşı'nın kıvılcımını çakanlardan biri olmuştur. İstiklâl Savaşı'ndan sonra, Atatürk ve Hükûmetin Milletvekilliği veya Din İşlerinde İdârecilik, tekliflerini kabul etmeyerek, Manisa'daki eski görevi olan Müftülüğe dönmüş ve vefâtına kadar bu görevde kal-mıştır.

İstiklâl mücâdelemize katılan binlerce isimsiz kahramanın yanı sıra, ismi ve mücâdeledeki katkısı mâlûm, hem mûsikîşinas, hem de kahraman, Âlim Efendi'nin unutulmaması için, yine İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın Hoş Sedâ'da, Âlim Efendi bölümündeki; "Kemal ehlini tanıyanların, tanımayanlara tanıtması, vatan hizmeti cümlesindedir" ifâdesini, beğendik ve benimsedik. Vesselâm.

İnsan denen muamma

Ayşe Göktürk Tunceroğlu

G ÜL

“Gül gibi geçinmek” diyoruz. Ne

demektir bu?

Gül kiminle geçiniyor?

Bülbül ile mi?

Biz bülbül ile gülün muâşakasını biliriz amma buna pek de “geçinmek” denemez. Hatta “muâşaka” bile denemez. Muâşaka için iki taraf lâzımdır.

Bülbül sevdasını tek başına yaşayan bir âşıktır. Gül kibirli mâ-şuk. Gül nazlı sevgili.

Bu sevdâdan bülbülün payına düşen sâdece çiledir.

Bülbül güle, gül bülbüle yâr olmamış gitmiştir. Bu işte kabahat gülüdür diye biliriz. Bülbül elinden geleni yapmıştır ve yapmakta-dır. Lâkin gül ona yüz vermez.

Hayır, onlarınki muâşaka bile değildir.

Geçinmek şöyle dursun!

O halde biz nereden bulduk, “gül gibi geçinmek” benzetmesini?

Nasıl bir geçinmektir bu ki, bülbülün gülü temâşa ederken çek-tiği âhların yangını ile, gül bahçesinin üstünden geçen sabah yeli bi-le tutuşur da gül yine dönüp bakmaz, insafa gelmez.

Bülbül güle âşıktır, ama gürültücü bir âşıktır, feryâd edip durur, gül orah olmaz; bülbül eğer gülün yanına biraz fazla yaklaşmaya cüret ederse, dikenler göğsünü kanatır. Bülbülü kimi aşk ehli kü-çümser, onlara göre pervânedir asıl âşık, aşkından döne döne yanar da gıki çıkmaz. Bülbül ise ortalığı ayağa kaldırır, sırrını fâş eder. Böylesine bir yaygaracıya iltifat etmeyen gül mâzurdur.

Hem bülbülün eşi de, âşiyânı da yok mudur? O halde gülün karşısında kıyâmetler koparmak da nesidir? Bu kara sevdâ değil, yasak sevdâdır aslında. Ve gül yüz vermemekte haklıdır.

Öyle veya böyle, gül bülbülün yüzüne hiç gülmez.

Öyleyse neden “gül gibi geçinip gidiyoruz” denir? Bülbülü asırlardır inim inim inletmiş gül neden geçinmek fiiline örnek teşkil etmektedir.

Gül kiminle geçiniyor?

Deyimle bir alıp veremediğimiz yoktur, anlaşmazlığımız yok-tur. Deyimi biliriz, anlarız, kullanırız, hem de pek severiz.

Gül gibi geçinmek bir arada yaşamaktır, anlaşmaktır, sevmektir, uyumdur, huzurdur, mutluluktur, kanaattir, hatta kıt kanaattir.

Bütün bunlar hayatımızın en güzel fiilleridir.

Ama neden gül gibidir?

Gül ki geçinmekten nasibini almamıştır.

Gül kiminle geçiniyor?

Yoksa diken ile mi? Mevlânâ “Gülün dostu dikendir.” der.

Diken... Gülle sarmaş dolaş yaşayan diken...

Bülbüle yüz vermeyen gül dikenini yanı başından ayırmaz. Gül ve diken! İki zıt varlık. Biri alabildiğine yumuşak, ince, nârin, öteki sert, sivri, keskin... Biri ele alıp okşanası, kokulası; öteki ellerden, burunlardan irak... Biri gülümseyen çehre, öteki asık surat... Biri gönül ferahlatıcı, öteki can acıtıcı...

Aynaya bakın ve önce “gül gibi” deyin, ardından “diken gibi” deyin. İki söyleyiş sırasında yüzünüzün aldığı iki ifâde gülün ve dikenin târifidir.

Aslında bülbül kendi kendine gelin güvey olmaktadır. Gülün ezeli ve ebedî can yoldaşı dikendir. Muâşaka, gül ile diken arasın-dadır.

Geçinmekten nasibini almamış değildir gül. Diken ile geçinir. Diken ile bile geçinir!

Gül kibirli değildir, sabırlıdır. Dikene sabreder.

Kendisine her yaklaşanını canını yakan diken güle zarar vermez; çünkü gül onun huyunu suyunu bilir, onun meşrebince gülümser. Dikeni tabiatının haşinliğinden ötürü yargılamaz, “Neden böyle siv-ri dillisin, can yakıcısın?” diye sorgulamaz. Onun varlığının kendisi-ni kem ellerden korumaya yaradığını da bilir.

Onların muhabbeti bir arada yaşayabilmenin, anlaşmanın, uyuşmanın, zıtların aşkının resmidir. Biri güzelliği tescilli gül, öteki güzelliği anlatan cümle sıfatların uzağındaki diken... Bu muhabbe-tin mîmârı güldür. Tâlibi çok olmasına rağmen dikenini seçmiştir. Di-kenin ise gülden başta tâlibi yoktur.

Kâinattaki göz kamaştırıcı dengenin bir numûnesidir onlar: Gül ve diken...

Biz bunun için “gül gibi geçinmek” deriz.

Türkçeden Osmanlıcaya, Osmanlıcadan Türkçeye Cep Klavuzları

Dr. Nevnihal Bayar*

Türkçenin özleşmesi yolundaki gayretlerin oldukça uzun bir geçmişi vardır. Ancak bu çalışmaların hiçbiri harf inkılâbına kadar bir dil devrimi özelliği gösterememiştir. 1928 yılında eski harflerin bırakılıp yeni harflerin kabul edilmesiyle dilimizde büyük bir değişim başlamıştır. Okullar-da Arapça ve Farsça dersleri yasaklanmış, yeni yazıya geçilmiştir. Bu büyük adımdan sonra Türkçe ile ilgili ilmi araştırmalar yapmak amacıyla 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tedkik Cemiyeti kurulmuş-tur. Türk Dili Tedkik Cemiyeti’nin amacı, “Türk dilinin kendi öz güzelliğini ortaya koymak ve onu diğer dünya dilleri arasında hakettiği gerçek yere ulaştırmak” olmuştur.

Türk Dili Tedkik Cemiyeti’nin kuruluşundan kısa bir süre sonra hemen dille ilgili çalışmalara başlanmış ve Birinci Türk Dil Kurultayı toplanmıştır. Kurultayın belirlemiş olduğu programın uygulanmasına kelime hazinesinden başlanmıştır. Dildeki bütün yabancı kelimelerin atılmasına ve yerlerine Türkçe karşılıklarının konulmasına karar verilmiştir. Böylece kurum tarafından 1933 yılı başlarında halk ağzından söz derleme seferberliği başlatılmıştır. Derleme işinin nasıl yapılacağı da “Söz Derleme Kılavuzu” adlı bir kitapçıkta gösterilmiştir. Her il ve ilçe merkezinde derleme şubeleri kurulmuş, derle-yicilerin topladığı kelimeler bu kanalla merkeze gönderilmiştir ve sekiz ay içerisinde 125 binin üzerinde fiş toplanmıştır.

Bu çalışmalar devâm ederken Türk Dili Tetkik Cemiyeti bir taraftan da dilimizdeki yabancı kelimelere karşılıklar bulunması için, 12 Mart 1933 yılında bir dil anketi düzenlemiştir²⁴. Çalışma üç buçuk ay devam etmiş, 1382 Arapça ve Farsça kelimeye Türkçe karşılıklar bulunması istenmiştir.

Dil çalışmalarına basın da dâhil olmuş, gazetelerde dil köşeleri açılmış, bu köşelerde de her gün on, on beş kelime verilerek anket çalışmaları yürütülmüştür. Halk da verilen kelimelere öz Türkçe karşılıklar bulmaya gayret etmiştir. Ne var ki bir mesele ortaya çıkmıştır. O da gelen karşılıkların, bu işin ehli olmayan kimseler tarafından hazırlanmış olmasından doğan yetersizliktir. Bâzen bir Türk-çe kelime birkaç yabancı

* Kubbealtı Lugatı Türkçe Sözlükler Koordinatörü.

²⁴ Daha geniş bilgi için Bk. Zeynep Korkmaz, Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi, Ankara 1963.

kelimeye karşılık gösterilmiş, bâzen de ya-bancı kelimelere uygun karşılıklar bulunamamış, pek çok kelimenin karşılığı boş kalmıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için yazılı eserler-den de yararlanılmasına karar verilmiştir. Böylece diğer bir iş olarak eski ve yeni Türkiye içi ve dışı yazılı kaynaklarının taratılmasına başlanmıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti halk ağzından derlenen malzeme ile, tarama yoluyla elde edilen malzemeyi ayrı ayrı yayım-lamadan önce bir dergi içinde toplamayı uygun bulmuştur. Bu şekilde bir uygulama ile, ihtiyaç duyulan öz Türkçe karşılıklar kolaylıkla bulunup, yabancı kelimelerin yerine konabilecektir. Böylece 1934 yılında Cemiyet tarafından “Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılık-ları Tarama Dergisi” çıkarılmıştır. Buna Türkçeden Osmanlıcaya indeks de eklenmiştir.

1933-34 yılları arasında gerek gazetelerin dil köşelerinde, gerek-se başka yazılarda yeni kelimelerle denemeler yapılmış, pek çok ya-zı kaleme alınmıştır. Ancak bu deneme devresinde dil malzemesini yazıya geçirecek değerlendirmede tutulan yolun yanlışlığı yüzün-den, özleştirme hareketi çıkmaza sürüklenmeye başlamıştır. Bunun-la birlikte Tarama Dergisi'nin ortaya koyduğu malzemenin kullanı-lışında bâzı problemler olmuştur. Dergide, tek bir yabancı kelime için farklı kaynaklardan alınmış birçok karşılıklar bulunmaktadır. Bir kavramın Anadolu ağızlarındaki karşılığının yanında çeşitli leh-çelerdeki karşılıkları da yer almaktadır. Böyle bir çalışma bu alanda-ki araştırmacılar için çok önemli bir kaynak olmakla birlikte, sâhay-la ilgisi olmayan, pratik olarak bu eserden yararlanmak isteyenler için kullanışlı olmamıştır. Dergide yer alan karşılıklar belli bir süz-geçten geçirilmediği için gelişi güzel kullanılmış, tek bir kavram için birden çok karşılık gösterildiği olmuştur. Ayrıca yazarların da yeni kelimeleri kullanım yöntemleri farklı farklı olmuştur. Dolayısıyla bu ciddiyetsiz uygulamaların dilin gelişimine bir katkısı olmamıştır. Bunun sonucunda II. Türk Dili Kurultayı'nda bu aşırılığı önleyecek tedbirler alınmıştır.

II. Türk Dil Kurultayı, Kâzım Paşa (Özalp) başkanlığında 18-25 Ağustos 1934 târihleri arasında toplanmış ve Cemiyet'in adı “Türk Dili Araştırma Kurumu” olarak değiştirilmiştir. Bu kurultayda üye-rinde durulan konulardan biri terimlerdir. Türk dili kurallarına uyularak bütün terimlerin Türkçe köklerden türetilmesine ve en kı-sa zamanda okul kitaplarındaki terimlerin Türkçeleştirilmesine ka-rar verilmiştir.

Terimlerin Türkçeleştirilmesinin dışında üzerinde durulan di-ğer bir konu da Tarama Dergisi'nin sebep olduğu karışıklığın gide-rilmesidir. Bu amaçla Karşılıklar Kılavuzu'nun hazırlanmasına ka-rar verilmiş ve kılavuzun hazırlanması için bir çalışma kolu oluşt-urulmuştur. Kurumun Falih Rıfki Atay, Ali Muzaffer Göker, Yusuf Ziya Özer, Fuad Köprülü, Hasan Âli Yücel, İsmail Müştak Maya-kon, İbrahim Osman Grantay, Ali Gâlip Pekel, Necmettin Sadık Sadak, Sâim Ali Dilemre, Celal Esat Arseven, Reşat Nuri Güntekin ve Hasan Fehmi Turgal'dan oluşan uzman kadrosu 1935 baharına kadar çalışmış ve kılavuzun birinci cildi olan “Osmanlıcadan Türkçe-ye Cep Kılavuzu”nu 25 Mart 1935'te, ikinci cildi

olan “Türkçeden Os-manlıcaya Cep Kılavuzu”nu da 19 Temmuz 1935’te tamamlamışlardır.

Kılavuzları hazırlayan komisyon, yabancı kelimelerin Tarama Dergisi’ndeki Türkçe karşılıklarını inceleyerek, her yabancı kelime-ye tek bir Türkçe karşılık konulmasına karar vermiştir. Ayrıca Türk-çe ek ve köklerden de yeni kelimeler yapılmıştır. Komisyon Tarama Dergisi’ndeki kelimeleri bir süzgeçten geçirip, bunlardan yaşamaya en elverişli olanları ayırmıştır. Ayrılan kelimeler gazetelerde yayın-lanmış ve halka sunulmuştur.

Dil devriminde bu kılavuzların düzenleyici bir rolü olmuştur. Kılavuz hazırlanırken Osmanlıca kelimelere Türkçe karşılık bulma işinde Ulus gazetesi ve Ülkü dergisi de öncülük etmiş, bu konuda listeler yayınlamışlardır. Hattâ gene aynı gazete ve dergide bulunan karşılıkların nasıl, nerede doğru olarak kullanılacağına dâir dersler verilmiştir. Ulus gazetesinde Falih Rıfkı (Atay)ın “Kılavuz Dersler”i 160 maddeyi bulmuş, bu dersler 178 sayfalık bir kitap olarak “Son Düzeltmelere Göre Kılavuzdaki Yeni Kelimeleri Nasıl Kullanmalıyız” baş-lığı altında, 1935 yılında yayınlanmıştır²⁵. Ülkü dergisi de “Osmanlı-cadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu” adlı bir eser yayınlamıştır.

Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu’nda 8752 kelime yer al-mıştır. Bunun 4696’sı yurdumuzda eskiden beri kullanılan arı Türk-çe kelimelerdir. Bunlara ya da köklerine çeşitli ekler ilave edilerek 1735 kelime türetilmiştir. Türkiye dışından 415 kelime alınmış, bun-lardan 450 yeni kelime meydana getirilmiştir. 583 kelime Türkçeleş-miş kelime sayılmış, bunlardan da 873 tane yeni kelime türetilmiş-tir. Bunların içinden askerlik terimlerini son olarak Atatürk düzen-lemiştir²⁶.

Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu, Tarama Dergisi’nin se-bep olduğu karışıklığı büyük ölçüde gidermiş, yazı dilindeki yaban-cı kelimelerin sayısı gittikçe azalmıştır. Cep Kılavuzu’ndaki bâzı karşılıklar zamân içinde işlenerek değiştirilmiştir. 1935 Cep Kılavu-zu ek ve kök birleşimleri, eski kelimelerin canlandırılması, örnekse-me gibi ilmî yollarla yeni kelimelerin türetilmesi açısından dilimizin özleşmesinde önemli bir yere sâhiptir. Eserde teklif edilen kelimele-rin çoğu tutunmuştur ve günümüzde de kullanılmaktadır. “Azınlık, anı, akım, albay, basın, basımevi, besin, çağdaş, çağrı, etki, emekli, eğitim, eşit, gezi, ilgi, ilgili, ilçe, kesin, komutan, kuzey, oy, oturum, öğretim, ödev, örgüt, özet, sonuç, subay, sömürge, tepki, taşıt, tanım, uzman, ürün, yar-bay, yönetim, yoksun” vb. Kılavuzda teklif edilip tutunmayan, günü-müze kadar gelemeyen kelimeler de vardır. “acıık ‘fâcia’, abay ‘dik-kat’, ağanlar ‘usûl’, alımsa ‘rüşvet’, bağlantıma ‘nikâh’, bakman ‘müfet-tiş’, balğ ‘şehir’, basarıık ‘pedal’, bilget ‘havâdis’, çağan ‘mevsim’, çeki-lim ‘istîfa’, çelgen ‘menfi’, dalay ‘umman’, danişit ‘şûra’, değet ‘temas’, durluk ‘istikrar’ ” vb.

²⁵ TDK, Türk Dil Kurumu’nun 40 Yılı, Ankara 1972, s. 63

²⁶ Daha geniş bilgi için Bk. a.g.e.: Kaya Türkay, Agop Dilaçar, TDK, Ankara 1982.

1935 yılında tamamlanan bu kılavuzların, özellikle Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu'nun dil devrimindeki yeri çok önemli-dir. Kılavuzun hazırlanırken bir komisyonun kurulması ve çalışma-larda ilmî yöntemlerin kullanılması, eser hazırlanırken tutulan yo-lun ciddiyetini göstermesi bakımından önemlidir. Cep Kılavuzu ile dilimiz pek çok yeni kelime kazanmış, ayrıca Türkçemize âit birçok güzel kelime de gün ışığına çıkarılmıştır.

Pençgâh Kâr-ı Nâtık*

Mustafa Tahralı

-Sayın Gönül Paçacı'ya-

Söylenip yıllarca âhengi gülün dilden dile
Seyre çıkmış yâr ilinde bülbülü PENÇGÂH ile
Öyle nâdîde, PESENDÎDE imiş ki şîvesi
Mutribân seyrin edermiş perde perde âh ile

*

Ne olur, susma sakın, seyrine TEBRÎZ açiver
Nicedir duymadı dil nağmeni bir bir saçiver
Tutup alkışları sazlar güzelim seyrine hep
Şu REHÂVÎ ile bezm-i dile bir dem kaçiver

*

Düşünce seyri bir dem bülbülün nâr-ı firâk içre
Hemence başlamış SELMEK dilince âh u feryâda
Gelip bir DİL-NİŞİN, seyrinde gönlün bî-karâr etmiş
Demâdem bir füsûn-ı aşk ile Şîrîn ü Ferhâd'a

*

Gül devrine girince tutulmaz ki ŞEVK-i DİL
Gördük ki dilde cûşa sebep bir nigâr imiş
Dillerde bir terâne imiş seyr-i bülbülün
Mutrib duyunca bildi ki bir SÂZKÂR imiş

Yandıran hû ile neylerde SEGÂH-MÂYE imiş
Âteş-i âh ile bir seyr-i DÜĞÂH-MÂYE imiş
Bir bahâr akşamı yanmış yine NEVRÛZ ateşi
Sönmeyen âteş-i uşşâk ile hem-mâye imiş

*

Âlem HİSÂR'ın tutsa gam, etmez figan seyrinde dil
Her nağmeden bir can bulur, bin cân ile hayrân olur

* Sayın Gönül Paçacı tarafından bestelenmiş ve 2005 yılında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen "Az Kullanılan Makam ve Usûllerde Beste Yarışma-sı"nda ödül kazanan eserler arasında yer almıştır.

Bir dem gelip bir reng ile bir VECH-İ ŞEHNÂZ eylese
Söyler cihan seyrânını, dilden dile destân olur

*

Bir seyr-i SÎPÎHR aşk ile devretti cihânı
Dinmez görünür haşre kadar rûh-ı revânı
Zikrin eder âşıkları, KÜÇEK ile hemdem
Bir serv-i hırâmân ile bir gonce-dehânı

*

Rüzgârımız esti şükür yaz demeden, kış demeden
Gönlümüz eyler yine şen işte SABÂ-ZEMZEME'den
Dilde şakır bülbüle eş şimdi ARAZBÂR ile yâr
Âlem ile söyleşir âzâde vü şâd zemzmeden

VECH-İ ARAZBÂR açıp mutrıbe yâr dem tutar
Elde rebâb, dâire sîneye merhem tutar
RÂHATÜ'L-ERVÂH okur şevk ile bir âşinâ
Sâz ile sâzendeyi seyrine hemdem tutar

*

Düşmüş ise tâ sînene nâr-ı firâk, âh âh! deme
Tiryâk imiş her nağme-i RÛY-İ IRÂK, eyvâh! deme
REVNAK-NÛMÂ seyrin eder bir perdeden bir perdeye
Hicrin görüp yârin, dile vuslat uzak, âh âh! deme

*

Yârân diyar diyar gezip âvâre olmasın
Elbet gelir cihân-ı dile BESTE-ISFAHAN
Âlemde devrederse eğer böyle âşikâr
Âhir düşer NÛHÛFT'e neyin seyri nâgehan

*

Açınca mutrıbe yâr perdeyi kemençe ile
Gönül nice nice RÂHAT-FEZÂ cihâna gelir
ŞEREF-NÛMÂ ile bir kez görünce devletini
Cihân içinde cihân âsumân-ı câna gelir

Nây ü kudüm, dâire seyrin edip âh ile
Verdi karar "Kâr"ına böylece PENÇGÂH ile
Dinle Mürfd nağmeler içre Gönül seyrini
Arz u semâ, cân u dil devrin eder mâh ile

16 Ağustos – 4 Eylül 2005
Konya-İstanbul

*

Dörtlüklerde sırasıyla kullanılan aruz kalıpları:

1. Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün. 2. Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün. 3. Mefâilün Me-fâilün Mefâilün Mefâilün. 4. Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün. 5. Fâilâtün Feilâtün Feilâ-tün Feilün. 6. Müstef'ilünx 4. 7. Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feilün. 8. Müfteilün x 4. 9. Müfteilün Fâilün Müfteilün Fâilün. 10. Müstef'ilünx 4. 11. Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün. 12. Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün. 13. Müfteilün Fâilün Müfteilün Fâilün.

Okuduklarım-gördüklerim duyduklarım

Kemâl Y. Aren

Öfkeli bir aşkın hikâyesi
Aşkta öfke olur mu, demeyin... Olur olur,
hem de en hâlisinden olur!.. Âşığın ister
yüzüne karşı, ister onun bulunmadığı yerde, sevdiğine bir lâf edin de görün
siz dünya kaç bucak! Alimallah dağları başınıza yıkar, Ferhat onun yanında
acemi çocuk kalır...

Efendim, hayli zaman önce bir sabah telefonda kulağıma akan öfke
de buna benzer bir haldi. Diyordu ki:

“- Hocam, ben Sâmiha Anne'nin terbiye halkasına yetişmedim.
Çocuktum. Neyin ne olduğunu bilmiyordum. Ama sizden, merhum
babamdan ve diğer büyüklerimden çok dinledim. Muhabbetinize,
bağlılığınıza hep hayranlık duydum. İşte O, sizler için ne idiye Kendileri
de şimdi benim için öyle.

Beni sözlerimde, tavrımda aşırı bulabilirsiniz. Olabilir! Ama so-rarım
vakt-i zamânında sizler Sâmiha Anne'nin ağzından “Bunlar beni helâk
ediyorlar!” sözünü işitseydiniz, söyleyin hocam, benim davrandığımdan
daha şiddetli davranmaz mıydınız?..”

Fetih Cemiyeti'nin bahçesinde oturmuş, baharın en coşkun renk-lerini
seyrediyor, bir yerlerde öten acemi bir kuşun akordsuz sesini dinliyor, bir
tarafından da günler öncesinde bir eski talebemle aramızda geçen bu telefon
konuşmasını zihnimde tekrarlayıp duruyordum.

Günün aktüel mevzuları çok zevksizleşti: Her yerde, her an si-yâset
konuşuluyor, siyâset yiyip, siyâset içiyoruz. Teneffüs ettiğimiz hava dahi
siyâset dolu... Anayasa tartışmaları, mahalle baskısı –her ne menem şey
ise..- terör, Amerikan parlamentosu, ihânet, ikiyüz-lülük, menfaat
komploları, lobicilik... amaaan gınâ geldi. Zihnimi bu saldırılardan
kurtarmaya çalışıyorum. Zannediyorum bu ruh hâlinin tesiri ile o telefon
konuşmasına dalmışım.

Telefondaki ses haklıydı...

Evet, kimse sevdiğine ‘üf’ dedirtmez!.. “Bir yerde Hakk'ın rızâ-sına
muhalif bir hal gördüğünüz zaman elinizle, dilinizle, karşı ko-yun; o da
olmazsa gönlünüzden buğzedin.” denmiyor mu? İşte o ses de diliyle karşı
koyuyor, sevdiğine yapılanlara isyan ediyor, ya-panlara öfkesini boşaltıyor.
Haklı... Böyle davranmamış olsa, sevgi-sine, en önemlisi sevilene ihânet
etmiş olacaktı. O, sevdiğinin her sözünü kabul ediyor, her kavline katılıyor
ve bizleri de ‘Eğer ikrâ-rınızda doğrucu iseniz, neden siz de benim gibi
değilsiniz?’ diye suçluyor, ayıplıyordu. Haklıydı...

Beşerin yaradılış gâyesi:

Ne var ki, “Şüphe ve arayıcılık, beşerin yaradılış gâyesi, yara-dılış illetidir; hatta bu yüzden, en yakınındaki hakikati koyar, uzak-larda ve meçhullerde bunun üstününü bulmak için didinir,..... hazır ve cömert bir ikrâmın önüne kadar getirdiği bir hakikate baş çevirir de, onu kendi tecessüsü ve kendi bilgi vasıtalarıyla elde etmekten hoşlanır.”¹

İnsanoğlu böyle ey telefondaki ses, neylersin!...

Şu âlemde kaç tane Ebubekr-i Sıddıyk vâr olmuş ki, desinler:

Kâşki sevdiğimi sevse kamû halk-ı cihan
Sözümüz cümle hemân kıssâ-i cânân olsa!..

Ve, yine Ali Baba'nın² irticalen söylediği şu nazmı duy:

Sevdiğinin muhabbeti ile dolup dolup taşan ol!
Bütün engelleri o aşk ile aşan ol!
Ya yolunda ölen ya da ulaşan ol
Eğer sen de Mevlâ seven kul isen.

Ne diyordum?..

Bahçedeki yoncalar pembe pembe çiçekleriyle gözlere ziyâfet çek-meye, bir başka kuş, şen şakrak ötüşü ile gönle şevk vermeye ya da acemi arkadaşına “kuş ötüşü dediğin böyle olur” dercesine ders vermeye devam ediyor.

Gören gözlere, duyan kulaklara aşk olsun!..

*

Bülbülün şakıdığı yerde!..

Bülbülün şakıdığı yerde aşk vardır.

Aşkın zuhûru ise ses iledir, dil iledir..

Aşka salâ!.. demek geliyor içimden, aşka salâ!..

Gönül tâze ama, niyâza durmak için derman mı kalmamış... bil-mem ki?

İnsanın güzelliği dilindedir!

“İnsanın güzelliği dilinde ve ifâdesindedir.”

“Resûl-ü Ekrem, kendisi çok güzel konuştuğu gibi ashâbını da düzgün ve güzel konuşmaya teşvik ederdi. Samîmi bir edâ ile ve tâne tâne konuşan Efendimiz, gereksiz sözleri, mübalâğalı ve yap-macık ifâdeleri sevmez, doğru bulmadığı kelimeleri ve özel isimleri değiştirirdi.”³ Bütün siyer âlimlerinin ittifak ettikleri üslûb-u Pey-gamberî böyleymiş.

Bütün bunları niye düşündüm?..

Arzedeyim:

¹ İstanbul Geceleri, Sâmiha Ayverdi, 3. Basılış. 1977. s.60.

² Ali Baba: Bir hak âşığı, coşkun, taşkın bir güzel insan.

³ Son Peygamber Hz. Muhammed, Casim AVCI. İsam Yay. S.109

Yıllar var ki güzel konuşmaya, tâne tâne konuşmaya, rûhumun en derin noktalarına kadar işleyen halâvetli bir sesle yapılan konuş-maya hasretim. Üslûbu güzel yeni bir metni elime almalı yıllar oldu.

Hoş, bu büyük şehirde yaşamaya başlayalı beri bülbül sesi de dinleyemez oldum. Ne yazık!..

Bir zamanlar İstanbul'un zevk ehli insanları Emirgân'a, İstinye'-ye, Tarabya'ya seher vakti bülbül dinlemeye giderlermiş!. Şimdi-lerde ise, arabasını deniz kenarına çekip, teybinden,

Artık bu solan bahçede bübüllere yer yok!
Bir yer ki, sevenle sevilenlerden eser yok!..

şarkısını dinliyordu..

Yeşil, sarı, kırmızı, kahverenginin binbir tonu yolumuzu kesi-yor, gözlerimize ziyâfet çekiyor, bahçelerde güller de açmış ama bu cümbüşün içinde bübüller yok. Nereye gitmişler? Bizi niye terket-mişler? Bir bilen varsa lütfen haber versin.

Madem ki bübüller yok, o halde gelin biz de târih sayfaları ara-sında dünkü cemiyetimizin konuşma âdâbından ve tarzından mi-saller bulalım, onlardan zevk almaya çalışalım:

“Bir Osmanlı âilesinin hâne-i saâdetlerindeki konuşma üslûbu-na baktığımızda hayret ve hayranlıktan kendimizi alamayız.

İnsanların birbirlerine karşı hitapları son derece özenle seçilmiş, gâyet nâzikâne ve pek edîbânedir. ‘Cenâbımız, zât-ı âliniz, hazretiniz’ gibi kelimeler dilden eksik olmaz, hiçbir zaman ‘ben’ denilmez, şayet gafletle ağızdan kaçarsa derhal ‘benliğime lânet’ özü ifâde edilir. Onun yerine ‘kulunuz, duacımız’ anlamında ‘bendeniz’ kullanılır.

Yine Osmanlı nezâketi îcâbı ‘efendim’ denilir, sanki bu hitapla, ‘kâinâtın efendisini’ yâdetmenin hazzı yaşanır. Öylesine halâvet dolu bir söyleyiş dudaklardan dökülürdü.

Prof. Dr. Beynun Akyavaş Hanımefendi, babaannesinin kendisi-ni, Sultan İkinci Abdülhamid’in kızı Ayşe Sultan’ı ziyârete götürü-şünü anlatırken şunları söylüyor: ‘Bizi yaşlı başlı Ayşe Sultan, saray usûlü bir terbiye ve nezâketle karşılayıp iltifat ettikten sonra bir oda-ya buyur etti. Dîvanda çok yaşlı ve hasta Müşfika Kadınefendi (Ab-dülhâmid Han’ın hanımı) yatıyordu. Bu üç yaşlı hanım bugün târih olmuş bir hürmet ve incelikle konuşuyorlardı. Hâl hatır soruldu; sıhhat, afiyet temennîlerinde bulunuldu; sohbet edildi, ama bugünün curcuna usûlü sohbeti değildi bu. Teşbihte hata olmaz: Hamâmizâde İsmâil Dede Efendi’nin sultânî-yegâh makamında bir fasıl gibiydi.⁴

Bir diğer muhteşem hâtra:

Fransa kralı Birinci Fransuva’ya yazdığı mektupta neredeyse bir tam sayfaya yakın saltanatını ve kendisinin haşmetini, ecdâdının üstün vasıflarını sayarak giriş yapan Sultan Süleyman, Ebussud Efendiye yazdığı

⁴ -⁵ Yitik Medeniyetimize Dair Bir Keşif Yolculuğu/Ulu Çınarın Gölgesinde, İbrahim REFİK. Albatros Yayınları. 1. Baskı. Şubat 2004. S.112-119

nâmede ise tevâzûdan âdeta iki büklüm olarak “Bende-i Hüdâ Süleyman Hân-ı bî-riyâ” ifâdesini kullanır.”⁵

Evet, vaktiyle böyle konuşulmuş!..

Bulutların üzerinde:

Aziz okuyucularım, çocukluğunuzda veya gençliğinizde kendi-nizi hiç bulutların üzerinde uçarken hayal ettiğiniz olmadı mı?.. Ol-muştur, mutlaka olmuştur. Hele gençlikte!.. Bir aşkın coşkusuyla!.. Aman Allahım! Ne güzeldi o demler’...

İşte, Dört Duvar Seni Söyler⁶ adını koyduğu kitabında Gülmisal Gürsoy Hanım kendini bu tür bir hayallenmeye bırakmış, zaman zaman rivayetlerin, hâtıraların, eserlerde okuduklarının tesiri ile Ken’an Rifâî Hz’lerine âit konağın odalarında, salonlarında, bah-çesinde, mahallesinde doluyor bâzen bindiği bulutun üzerinden etrâfı seyrediyor; bâzen yere iniyor konuşulanlara kulak misâfiri oluyor; sorular soruyor; cevap alıyor/alamıyor hâsılı bir serencâm ki, zevkine doyum olmayan bir masal! Ve bu yolculuğuna bizleri de berâberinde götürüyor. Pek de iyi ediyor! Allah ondan râzı olsun! O konağı seven, orada yaşamışlara, yaşayanlara ve yaşamışlara mu-habbeti olan herkese tatlı demler yaşatıyor.

Ne ibret alınacak hâdiseler, ne imrenilecek ömürler gelmiş geç-miş. Bir film seyrediyormuş gibi canlı, renkli, hareketli sahneler var.

Daha fazla söylemek istemiyorum. En kısa zamanda eserle bu-luşup benim aldığım hazzı, tattığım lezzeti sizler de tadın derim.

Ve, yine de derim ki: (Ey sevdiğim:)

Sen bîhaber hayâlin ile gûşelerde biz
Tâ subh olunca her gece ayş u dem eyleriz

diyor şâir Nedîm!

Ben de öyle diyorum!..

⁶ “Ken’an Rifâî ile Diyardan Diyâra/Dört Duvar Seni Söyler” Gülmisal Gürsoy. Bir Harf Yayıncılık. Birinci Baskı 2007.